(R)OMUL DE LÂNGĂ TINE

istoria celor care sunt cu noi încă de la începuturi

București, 2020

agenția ÎMPREUNĂ

EVZ STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT

(R)OMUL DE LÂNGĂ TINE

istoria celor care sunt cu noi încă de la începuturi

kit pedagogic

agenția ÎMPREUNĂ

EVZ STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT

texte
Ligia Livadă – capitolul „Introducere în istoria romilor”
Petre Matei – capitolul „Holocaustul romilor”
Mariana Sandu – capitolul „Fișe de lucru” (Istoria văzută prin ochii elevilor)

imagine
Arhiva de Imagine a Muzeului Național al Țăranului Român
wikipedia.org

redactor
Irinel Antoniu

Materialul a fost realizat în cadrul proiectului pilot **„Școala mea incluzivă”**
finanțat de **Fundația „Remembrance, Responsibility and Future”**
și implementat în perioada martie 2016 – septembrie 2019.

Mulțumim tuturor celor care au făcut parte din acest proiect pilot: Doru Dumitrescu (Inspector General Istorie, Ministerul Educației Naționale), Ligia Livadă (profesor universitar, Facultatea de Științe Politice din cadrul Universității din București), Petre Matei (istoric), Nicu Adrian Furtună, Niculae Cristea (profesor de istorie la Colegiul Național „Iulia Hașdeu”), Maria Cristea-Stoea și celor 103 profesori de istorie care au participat la programul de formare în domeniul Robiei Romilor și Holocaustului.

Mulțumim Fundației „Remembrance, Responsibility and Future” pentru sprijinul constant oferit în implementarea proiectului și Muzeului Țăranului Român pentru punerea la dispoziție a fotografiilor utilizate în material.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LIVADĂ, LIGIA
(R)omul de lângă tine : istoria celor care sunt cu noi încă de la începuturi / Ligia Livadă, Petre Matei, Mariana Sandu ; red.: Irinel Antoniu. - București : Editura Fundației Agenția Împreună, 2020

ISBN 978-606-94946-1-5

I. Matei, Petre
II. Sandu, Mariana
II. Antoniu, Irinel (red.)

323.1
94

© Autorii © 2020 Fundația Agenția Împreună
Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau transmisă în niciun mod, sub nicio formă, fără consimțământul scris al deținătorilor de copyright.

Cuprins

07 . . . . . **Cuvânt-înainte**

09 . . . . . **Introducere**

10 . . . . . **Introducere în istoria romilor**
11 . . . . . 1.1. Punct de vedere
13 . . . . . 1.2. Concept istoric, origini, repere cronologice
18 . . . . . 1.3. Robia romilor
26 . . . . . 1.4. Condiția social-economică și juridică a robului
31 . . . . . 1.5. Imaginarul social despre robi
34 . . . . . 1.6. Mișcarea aboliționistă și dezrobirea robilor
39 . . . . . 1.7. Rom vs. țigan
43 . . . . . 1.8. Romii în perioada interbelică

54 . . . . . **Holocaustul romilor**
55 . . . . . 2.1. Starea generală a romilor
58 . . . . . 2.2. Deportarea romilor în Transnistria

74 . . . . . **Bibliografie selectivă**

76 . . . . . **Fișe de lucru**
77 . . . . . 1. Societatea feudală românească
80 . . . . . 2. Constituirea statelor medievale românești. Autonomii locale și instituții centrale
82 . . . . . 3. Epoca medievală
85 . . . . . 4. Universul satelor și lumea orașelor
90 . . . . . 5. Descrierea domeniului feudal/mănăstiresc
93 . . . . . 6. Transilvania în epoca reformelor
96 . . . . . 7. Regimul fanariot
99 . . . . . 8. Anul 1821 în Principatele Române
101 . . . . . 9. Regulamentele Organice
104 . . . . . 10. Curentul aboliționist și Revoluția de la 1848
108 . . . . . 11. Revoluția de la 1848-1849 în Țările Române
110 . . . . . 12. Legile dezrobirii
114 . . . . . 13. Robia în Țările Române
118 . . . . . 14. Românii văzuți de călătorii străini
120 . . . . . 15. Personalități și fapte istorice (1848-1859)
122 . . . . . 16. Perioada interbelică
130 . . . . . 17. Situația și deportarea romilor în perioada 1942-1944
132 . . . . . 18. Holocaustul evreilor/Deportările romilor
135 . . . . . 19. Holocaust
139 . . . . . 20. Rebus istoric

Cuvânt-înainte

„Putem şi suntem datori ca împreună să facem mai mult pentru cunoaşterea contribuţiei romilor la dezvoltarea României, pentru memoria marilor personalităţi culturale care au provenit din comunitatea romă, pentru omagierea romilor care au pierit în cele două războaie mondiale ale secolului XX ori au fost victimele Holocaustului." (22 iunie 2017, Mesajul Preşedintelui României, dl Klaus Iohannis, transmis cu prilejul Conferinţei „România – o ţară a tuturor")[*]

Zilele contemporane sunt marcate de manifestări puternice ale unor atitudini şi sentimente împotriva diferitelor categorii etichetate ca fiind „diferite" (minorităţi religioase, sexuale, etnice, persoane cu dizabilităţi). Din păcate, romii sunt cel mai adesea expuşi discursului instigator la ură, iar atributele şi sintagmele cu care au fost etichetaţi de-a lungul timpului dovedesc cât de puternice sunt sentimentele anti-Roma: de la atribute inumane – *ciori, căpuşe, paraziţi, lăcuste, javre, viermi, mizerii, gunoaie umane, hoituri* – la caracteristici comportamentale eminamente negative – *infecţi, nenorociţi, scandalagii, puturoşi*[**].

Întrebarea fundamentală pentru noi este: care sunt metodele şi instrumentele care pot diminua prejudecăţile şi stereotipurile despre romi? Cum putem determina o schimbare a atitudinilor pe care populaţia majoritară le are în privinţa romilor?

[*] Mesajul integral al Preşedintelui României din data de 22 iunie 2017 este disponibil la: http://www.presidency.ro/ro/media/mesaje/mesajul-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-cu-prilejul-conferintei-romania-o-tara-a-tuturor

[**] Atribute identificate în urma analizei comentariilor din mediul online, publicate în raportul „În căutarea demnităţii", aprilie 2016. Raportul este diponibil la: http://agentiaimpreuna.ro/wordpress/wp-content/uploads/2016/04/Anti-tiganism_In-cautarea-demnitatii.pdf

Noi considerăm că discursul îndreptat împotriva romilor este de două tipuri: (1) cel din ignoranță, necunoaștere a istoriei și neînțelegere a diversității și (2) discursul categoric împotriva romilor, nu neapărat dintr-o perspectivă etnică, ci mai degrabă dintr-o perspectivă a unui grup perceput ca deviant.

Materialul pe care urmează să îl parcurgeți se adresează celor care au sentimente împotriva romilor cauzate mai degrabă de necunoașterea istoriei pe care romii au trăit-o și de lipsa de empatie față de cel diferit. Istoria pe care romii au trăit-o în spațiul românesc este necunoscută pentru cei mai mulți cetățeni ai României (deopotrivă romi și neromi). Considerăm că a venit momentul să oferim informații despre două dintre momentele tragice ale istoriei romilor: **Robia romilor** și **Holocaustul**.

Suntem conștienți că ambele teme sunt controversate, însă ele sunt reale și fac parte din istoria noastră națională, iar asumarea faptelor istorice reprezintă un prim pas spre înțelegerea prezentului.

Echipa
Fundației Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”

Introducere

Poveștile dintre aceste coperți au, de cele mai multe ori, puteri miraculoase. Spuse cu toată inima, ele reușesc să-ți mângâie sufletul, să te motiveze și să te bucure făcând ca tot ceea ce-ți părea imposibil să devină realizabil. Indiferent din ce categorie socială provii, poveștile noastre îți vor scormoni mintea și te vor ajuta să găsești izvorul tuturor celor ce te vor defini ca OM: voința de a te schimba, empatie, bucurie, prietenie, puterea de a te lupta cu limitele tale și mândria de a fi ceea ce ești.

Tu ești eroul poveștii tale! Fă tot ce ține de tine ca povestea devenirii tale să fie povestea unui învingător! Pentru că tu chiar ești...

Gelu Duminică

Director executiv
Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”

Introducere în istoria romilor

1.1. Punct de vedere

Strămoşii romilor nu au produs documente scrise. Acestea sunt produsul elitelor sociale şi politice ale timpului şi, prin urmare, exprimă concepţia şi percepţia socială a acestora. În contextul epocii medievale, romii erau, la fel ca majoritatea covârşitoare a populaţiei de la vremea respectivă, analfabeţi. Nici măcar printre nobili/boieri, preoţi şi călugări, scrisul şi cititul nu erau o constantă socială. Cunoscătorii de carte reprezentau o minoritate restrânsă. Din acest motiv, istoria scrisă a romilor a fost mult timp înlocuită de istoria orală, transmisă de bunici şi părinţi copiilor, generaţie după generaţie.

Ca urmare, documentele istorice de Ev Mediu, reprezentate de înscrisurile cancelariilor Domniei, amintesc despre un fenomen social specific vremurilor – sclavia, dar şi despre etnia acelor sclavi/robi: romii şi tătarii şi despre originea celor dintâi (Doc. 1).

> Doc. 1:
> *O categorie aproape nelipsită în societăţile antice şi medievale este aceea a robilor (sau sclavilor), provenită în special din prinşii de războaie. În cazul Ţărilor Române, robii erau ţigani sau tătari [...] Întrucât termenul de „ţigani" derivă de la grecescul „athinganoi" („cei ce nu trebuie atinşi", în traducere liberă), iar în actele bizantine din ultimele veacuri li se mai spune şi „egipteni", faptul arată direcţia din care şi-au făcut apariţia cetele de ţigani nomazi în Peninsula Balcanică, în cursul veacului al XIII-lea, pornind din îndepărtata Indie şi trecând prin unele zone din nord-estul Africii.*
>
> *Istoria românilor*, vol. IV, *De la universalitatea creştină către Europa „patriilor"*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2001

În actuala condiţionare politico-istorică de asumare a trecutului istoric, două fapte istorice se cer consemnate: în spaţiul românesc, sclavia este mai veche decât venirea romilor, iar acest fenomen social este caracteristic şi imperiilor din zona Balcanilor (Bizantin, Otoman).

Doc. 2:

Într-adevăr, la noi, țiganii au fost robi timp de 600 de ani. Sclavia nu a fost însă un fenomen caracteristic doar Țărilor Române. În Evul Mediu existau sclavi și în țările vecine: în Imperiul Bizantin, și în Imperiul Otoman, și în țările slave de la sudul Dunării. Mai mult: sclavia la noi este mai veche decât sosirea țiganilor [...].

Viorel Achim, http://adevarul.ro/cultura/istorie/istoricul-viorel-achim-marea-migratie-tiganilor-abia-incepe

Doc. 3:

*Primul document care-i consemnează pe **aținganii** în Țara Românească datează de la 1385. Este probabil ca acest trib nomad, plecat din India cu cinci sau șase secole mai înainte, în împrejurări care nu au fost încă lămurite, să fi fost împins întruna către apus de apropierea turcilor otomani. În secolul al XIV-lea, țiganii începuseră să treacă Dunărea, în grupuri mici: pe măsură ce soseau, erau reduși în robie de către domnitorii și marii proprietari din Țara Românească [...] Aparțin domniei (**țigani domnești**), dar aceștia nu sunt mulți, sau mănăstirilor (**țigani mănăstirești**) și persoanelor particulare (**țigani boierești**). În fiecare din cele trei categorii, există **vătrașii** (sedentarii) și **lăieșii** [...], cei din șatrele nomade.*

Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Ed. Humanitas, 1995

test

1 . . . . . Formulați un punct de vedere referitor la robie/sclavie în spațiul românesc medieval, susținându-l cu două informații selectate din texte.

2 . . . . . Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia sclavia în Țările Române este mai veche decât sosirea romilor în spațiul românesc.

3 . . . . . Precizați categoriile de romi menționate în surse.

1.2. Concept istoric, origini, repere cronologice

În prezentarea evoluției istorice a acestei minorități naționale, termenul lingvistic utilizat în raport cu cronologia este *țigan*, în documentele scrise de călătorii străini și furnizate de cancelariile Domniei, cât și de *rom*, începând cu secolul al XIX-lea. În spațiul românesc, conceptul istoric de *rom*, acceptat și folosit pentru denumirea populației aparținând acestei etnii, este introdus prima dată de Mihail Kogălniceanu, în 1837 (Doc. 4).

Doc. 4:
Iar Țiganii ei singuri se numesc în limba lor Romnicel (fiul femeii) sau Rom (oameni). În Moldova, Alexandru cel Bun le-a dat voie să rătăcească. În Valahia sunt cu mult mai mulți, urmașii lor au ajuns robi, cum sunt și azi, așa că cuvântul Țigan a ajuns totuna cu rob.

Mihail Kogălniceanu, *Schiță despre țigani*, original în franceză, Berlin, 1837; varianta în limba română, Iași, 1900

Societățile în care a funcționat robia (sec. al XIV-lea – al XIX-lea) nu se raportează la valori precum individ, drepturi naturale, drepturile și libertățile omului și cetățeanului, libertate, egalitate. Structura socială avea la bază privilegiul, iar oamenii se împărțeau în privilegiați (aristocrați, nobili sau boieri de diferite ranguri) și neprivilegiați, împărțiți la rândul lor în oameni liberi (orășeni sau burghezi și țărani liberi) și oameni care nu aveau libertate personală (țărani dependenți și robi). Romii care erau robi trăiau în șălașe, care aveau în componență mai multe familii. În situația de robie, aceștia erau obligați la munci diferite, reprezentând o mână de lucru ieftină. De multe ori, în plan juridic își rezolvau problemele mărunte la nivelul comunității prin judecata proprie, iar în plan fiscal ajutau și la strângerea dărilor (Doc. 5).

Doc. 5:
Robii trăiau în sălașe, care cuprindeau mai multe familii. Documentele din secolele XIV-XV menționează și cneji, juzi sau vătămani de țigani sau tătari, care judecau neînțelegerile mărunte dintre robi sau adunau dările

la care aceştia erau supuşi. Strângerea dajdiilor de la robi se făcea de către globnici, recrutaţi adesea chiar din rândurile lor. Aceştia le ţineau şi evidenţa sau îi aduceau înapoi pe cei fugiţi. Robii erau obligaţi la diferite munci, mai ales casnice, pentru stăpânii lor. Ei mai practicau o parte a meşteşugurilor de pe domenii, precum erau fierarii şi potcovarii. Munca lor era în funcţie de bunul plac al stăpânilor. Tot din rândurile lor erau recrutate adesea slugile de curte, unele îndeplinind chiar atribuţii administrative şi fiscale pe domeniu. Un număr restrâns dintre ei dispuneau de avere proprie, constând mai ales din vite, aveau gospodărie proprie şi realizau venituri, din care o parte revenea stăpânilor. Robii puteau fi vânduţi, cumpăraţi, schimbaţi, foarte rar şi eliberaţi. Ei reprezentau cea mai ieftină mână de lucru. Stăpânii puteau face orice voiau cu ei, fără a avea dreptul de a-i omorî, deşi prin abuz se întâmplau şi asemenea cazuri.

Istoria românilor, vol. IV, *De la universalitatea creştină către Europa „patriilor”*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2001

În aceste societăţi profund ierarhizate, „libertăţile” unui grup/unei comunităţi erau de fapt privilegii acordate ierarhic, printr-un act de graţie, de bunăvoinţă, de către cei mari celor mai mici în ierarhia socială. Autoritatea superiorilor ierarhici asupra celor supuşi lor era legală şi cunoştea destul de puţine îngrădiri. În cazul în care poruncile superiorului ierarhic nu erau ascultate şi duse la îndeplinire, în caz de fugă sau de revoltă, legiuirile vremii permiteau pedepsirea vinovatului. Pedepsele erau în majoritate covârşitoare corporale (mergând până la pedeapsa capitală în anumite cazuri) şi trebuiau să fie publice şi exemplare, astfel încât să prevină, prin îngrozirea spectatorilor, repetarea faptelor incriminate. Corecţiile corporale erau legale, cu singura condiţie ca acestea să nu pună în pericol viaţa sclavilor/robilor (Doc. 6).

Doc. 6:
Feciorul nu va putea să se suie împotriva tătâne-său, nice a frăţâne-său celui mai mare, nice a dascălului său, nice muiarea a bărbatului său, nice călugăr a egumenului

său, nice robul sau năimitul (angajatul, simbriaşul, n.n.) a stăpânului său; drept aceaia când va bate tatăl pe fecior, sau fratele cel mai mare sau dascălul pre ucenic, sau bărbatul pre muiere, sau egumenul pre călugăr, sau stăpânul pe rob sau pe năimit, cându-i va bate cu măsură şi pre vină, atunce se cade să se pleace, însă de se va afla că acei mai mari trec peste măsură şi-şi ies din obicei, de-i bat de a pururea şi foarte cumplit, şi vine lucrul de stă în cumpănă de moarte să şi îi ucidă de tot, nu cu toiag sau cu biciu, ce cu arme goale, atunce cei mai mici vor putea sta împotrivă celor mai mari şi de se va întâmpla vreuna ca aceia, atuncea pot să-i ucidă şi de tot să naibă nici o cercetare.

Carte Românească de Învățătură – Moldova, 1646; *Îndreptarea Legii* – Țara Românească, 1652

În acest tip de societate orice mod de viaţă diferit de cel prescris de legea scrisă sau de obiceiul pământului este susceptibil să fie sancţionat. Intoleranţa europenilor faţă de romi (ţigani, gipsy, egipteni, boemieni, în limbajul epocii) nu are la bază etnia sau naţionalitatea, ci modul de viaţă diferit. Represiunea s-a făcut în numele nomadismului. Într-o Europă în care mobilitatea era

Primele atestări documentare ale romilor în Țările Române:

1385 ..... Domnul Țării Românești, Dan I, dăruiește mănăstirii Tismana proprietățile care aparținuseră anterior Mănăstirii Vodița, printre care și 40 de sălașe de aținani;

1390-1406 ..... în Țara Făgărașului, din Transilvania, sunt amintite 17 sălașe de țigani ai boierului Costea, dăruite de domnul Mircea cel Bătrân, care stăpânea această provincie, conform înscrisurilor cancelariei domnești;

1428 ..... Domnul Moldovei, Alexandru cel Bun, dăruiește Mănăstirii Bistrița 42 de sălașe de țigani.

foarte redusă, străinul (cel totalmente necunoscut, pentru a cărui onestitate nu putea depune nimeni mărturie) era un pericol potențial. Toți cei care practicau un anume fel de deplasări, fie ele sezoniere, uneori chiar în căutarea unui loc de muncă, sunt suspectați de vagabondaj și cerșetorie profesionistă, ambele condamnate penal în legiuirile vremii, și pedepsiți ca atare.

Astăzi, asumarea istoriei presupune și o privire lucidă asupra contextului cronologic, istorico-politic și social al societății românești medievale. Este o societate care preia modelul politic bizantin. Este o societate puternic ierarhizată social. Este o societate în care ascensiunea socială se poate realiza prin slujbele aduse Domniei sau prin faptele de arme în războaiele purtate de români pentru apărarea autonomiei sau neatârnării țării.

Știați că...

În perioada aprilie-august 1595, domnește, în Moldova, Ștefan Răzvan, domnitorul de etnie romă, care a luptat alături de Mihai Viteazul împotriva marelui Imperiu Turcesc?

> *Acest Răzvan era născut în Moldova, dintr-un tată țigan și o mumă moldovancă. El intrase de tânăr în armia polonă și, deosibindu-se printr-o vitejie neobicinuită în războiu polonilor cu muscalii, fu din simplu soldat ridicat la cele mai înalte trepte ostășești de craiul Poloniei, Ștefan Bathori. În urmă întorcându-se în Moldova, întră în slujba lui Aron Vodă, care îi dete rangul de agă și-l trimise la mai 1593, sol la Sigismund Bathori. Apoi, Răzvan primi de la Aron comanda gvardiei sale de unguri. El trase la sine dragostea acestor ostași și izbuti, după cum văzurăm, cu agiutorul lui Bathori, a răsturna pe domnul său și se urca astfel în locu-i, pe un tron de care se făcuse vrednic prin vitejia lui. Mai târziu (în bătălia de lângă Areni, la 3/13 decembrie 1595), prins de oamenii lui Ieremia Movilă, acesta a avut parte de o moarte cumplită.*
>
> N. Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, Iași, Junimea, 1988

Lecții învățate din istorie

O categorie nelipsită din societatea medievală a Țărilor Române este aceea a robilor, care erau țigani sau tătari. Conceptul istoric de rom este introdus în scrierile istorice de Mihail Kogălniceanu.

Astăzi, asumarea istoriei presupune și o privire lucidă asupra contextului cronologic, istorico-politic și social al societății românești medievale. Era o societate puternic ierarhizată social, care prelua modelul politic bizantin.

Societatea în care a funcționat robia (secolele al XIV-lea – al XIX-lea) nu se raporta la valori precum individ, drepturi naturale, drepturile și libertățile omului și cetățeanului, libertate, egalitate. Structura socială avea la bază privilegiul, iar oamenii se împărțeau în privilegiați (aristocrați, nobili sau boieri de diferite ranguri) și neprivilegiați, cu statut de oameni liberi (orășeni sau burghezi și țărani liberi) și vasali (vasalitatea se referă la relațiile dintre nobili sau dintre entități politice prestatale și statale)/dependenți: oameni care nu aveau libertate personală (țărani dependenți și robi).

dicționar

ROBIE . . . . . .stare de dependență politică, socială și economică în care este ținut un grup social și/sau etnic;

ROB, ROABĂ . . . . . .om aflat (în Evul Mediu, în Țările Române) în dependență totală față de stăpânul feudal, de Domnie sau Biserică, fără ca acesta să aibă dreptul de a-l omorî;

SCLAVIE . . . . . .stare de totală dependență politică, socială și economică în care sunt ținute o categorie socială, un grup etnic;

SCLAV(Ă) . . . . . .persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân de sclavi pentru care muncește;

ȚIGAN. . . . . .peiorativ, persoană care face parte dintr-o populație originară din India și răspândită în mai toate țările Europei, trăind în unele părți încă în stare seminomadă.

1.3. Robia romilor

Robia este o formă de sclavie care a existat în Țările Române din secolul al XIV-lea până la jumătatea secolului al XIX-lea. Călătorii străini, care au scris despre Țările Române și care nu aveau alt termen la îndemână, introduc termenul de sclavie. În limba română însă termenul de sclavie nu este folosit înainte de jumătatea secolului al XIX-lea.

O categorie nelipsită din societatea medievală a Țărilor Române este aceea a robilor, care puteau fi tătari, romi, foarte rar și români. Conceptul istoric de rom este introdus de Mihail Kogălniceanu. Apoi este preluat de aboliționiștii din secolul al XIX-lea, care se adresau în egală măsură compatrioților lor, dar și opiniei publice internaționale, în contextul internaționalizării „chestiunii românești" în timpul războiului Crimeei (1853-1856) și al afirmării foarte clare a opțiunii politice europene a elitelor politice și culturale românești. Pe plan intern, dintre legile aboliționiste numai cea din Moldova, din 1855, folosește termenul „sclăvie".

În decursul istoriei au existat forme diferite de sclavie. Dintre acestea cele mai cunoscute sunt sclavia din societățile Antichității

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

și sclavia colonială. Între acestea și robie există câteva diferențe semnificative legate fie de statutul juridic al persoanelor, fie de rolul lor în organizarea producției și prin urmare a economiei societăților respective. Viața robului era apărată de legiuirile vremii. De asemenea, robul putea deține anumite bunuri în proprietate, care treceau la moartea sa asupra moștenitorilor direcți (părinți și copii), stăpânul intrând în posesia acestor bunuri numai în absența moștenitorilor respectivi. Economic, robii din Țările Române, deși destul de numeroși, nu participau la producția agricolă, dominantă la vremea respectivă, decât indirect, prin confecționarea de unelte și obiecte din metal sau lemn pentru gospodăria țărănească. Inventarul uman al domeniului boieresc era dominat de țărani.

În Țările Române, nu existau reglementări scrise privitoare la robi. Statutul juridic al robilor romi cunoaște o primă definiție elaborată a robiei în Moldova, la început de secol XIX, în *Codul Calimach* (Doc. 1).

Doc. 1:
Robia şi aceia cu privire către dânsa urmată stăpânire, deşi sunt împotriva firescului drit al omului, s-au urmat din vechime în prinţipatul acesta, însă nu aşa precum romanii într-o vreme au urmat, ci cu o mare deosebire. Căci aice puterea stăpânului nu poate vreodineoară supt nici un cuvânt sau pricină a se întinde asupra vieţii robului; iar asupra averii lui, atunce numai, când nu va avea legiuiţi clironomi sau când, fugind fără a se mai întoarce, nu va avea neapăraţi clironomi (precum sunt fiii şi părinţii), sau când va vătăma ori va păgubi pe stăpânul său prin furtuşag sau alte rele urmări. Dintre aceste vederat se cunoaşte că robul nu se socoteşte întru toate ca un lucru, ci în cât faptele, legăturile, driturile şi îndatoririle lui privesc către alţii, iar nu către stăpânul său, se socoteşte el ca o persoană [omul cu politiceşti drituri şi îndatoriri]; drept aceia este robul supus pământeştilor legi şi se apără de către ele.

Codul Calimach, ediție critică, București, Ed. Academiei RPR, 1958

Alte texte juridice definesc robia indirect, în raport cu alte situații juridice ale individului. Până la jumătatea secolului al XVIII-lea au existat și țărani aserviți, care nu aveau libertate personală (*vecini* în Moldova și *rumâni* în Țara Românească). Servitutea corporală apropia, uneori până la confuzie, cele două stări de dependență. Hrisoavele domnești intervin pentru a restabili diferențele dintre ele.

1749, actul de desființare a veciniei în Moldova (aici situația robilor era mai gravă): „vecinii nu sunt robi fiindcă numai țiganii au acea robie, carii cu femeile și cu copiii lor slujesc pe toate zilele stăpânilor săi. Iară vecinii numai partea bărbătească slujesc, scoțând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar câți feciori va avea omul [...] iară partea femeiască nu slujește, nici au acea supunere ca robii, că vecin va să zică sătean megieș fără de moșie".

repere cronologice

5 august 1746 . . . . în Țara Românească, marea adunare a clerului și boierimii a condamnat canonic rumânia;
6 aprilie 1749 . . . . în Moldova, marea adunare a clerului și boierimii a condamnat ca abuz asimilarea vecinilor cu robii țigani;
1780 . . . . . *Pravilniceasca Condică* introduce distincția țigan/om liber în Țara Românească;
1814 . . . . . *Codul Calimach* introduce o definire detaliată a robiei, în Moldova.

În afara regimului obligațiilor, diferența fundamentală între țăranii dependenți și robi se situa la nivelul raporturilor acestora cu pământul și habitatul. Țăranii aserviți locuiau în propriile lor sate și nu puteau fi mutați de pe pământurile care fuseseră ale lor (nici atunci când pământul era înstrăinat). Robii puteau fi însă mutați de pe o moșie pe alta; ei erau legați de stăpân, nu de pământ. În ceea ce privește spațiul de locuire, robii romi trăiau la marginea satelor de români, cât și în sate cu populație totalitar romă, în sălașe. Această comunitate de oameni era desemnată sub numele de „țigănie". Un alt fapt istoric relevant este cel legat de înrobirea romilor, în funcție de stăpân. Ca urmare, pot fi definite trei

categorii de *romi robi*: cei ***domneşti***, care aparţineau casei domnitoare, cei ***mănăstireşti***, care aparţineau aşezămintelor bisericeşti, cei ***boiereşti***, care erau în posesia boierilor moldoveni şi munteni, ei fiind numiţi „*ţigani de curte*” şi „*ţigani de ogor*”, în funcţie de ocupaţie. Domnul, ca stăpân absolut al supuşilor săi, putea dona robi mănăstirilor şi boierilor. Se produce o uniformizare etnică, şi nu socială, remarcată în documentele de călătorie ale călătorilor străini, dar şi în cadrul relaţiilor social-economice între români şi romi. Ca urmare, termenul *ţigan* – ca înţeles etnic se confundă cu termenul *rob* – ca uzanţă socială.

În istoria spaţiului românesc, neamurile de romi, cunoscute în funcţie de îndeletnicirile practicate, pot fi: ***aurari/argintari***, ***căldărari***, ***ciocănaşi***, ***florari***, ***gabori***, ***turci***, ***spoitori***, ***lăutari***, ***lovari***, ***rudari***, ***ursari***, ***vătraşi*** etc. Neamurile de romi puteau aparţine oricărui stăpân, cu excepţia ***aurarilor***, care aparţineau Domniei, şi a ***ciocănaşilor***, care tăiau sare în ocne.

Prin reformele sociale, abolind *rumânia* şi *vecinia* (Doc. 2), Constantin Mavrocordat urmărea să dispună de un ţăran liber din punct de vedere juridic, care să aibă un regim de obligaţii fixat

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al Ţăranului Român

de Domnie. Astfel, foștii rumâni și vecini au fost asimilați oamenilor liberi cu învoială și au fost supuși social unui regim de 12 zile de clacă pe an.

Doc. 2:
numai țiganii au acea robie, carii cu femeile și cu copiii lor slujesc pe toate zilele stăpânilor săi. Iară vecinii numai partea bărbătească slujesc, scoțând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar câți feciori va avea omul [...] iară partea femeiască nu slujește, nici au acea supunere ca robii, că vecin va să zică sătean megieș fără de moșie".

Actul de desființare a veciniei în Moldova, 1749

Din acel moment în spațiul românesc continuă să existe o singură formă de dependență personală, ***robia***, care se definește ca absență a libertății: om liber/om neliber (rob sau rom). Totuși, o schimbare în statutul civil al romilor se produce prin *Așezământul* lui Constantin Mavrocordat. Astfel, în urma căsătoriilor mixte, se interzicea căderea în sclavie a persoanelor libere care se căsătoreau cu robi romi, iar copiii care se nășteau erau liberi (Doc. 3, 4).

Doc. 3:
Se pare că în epoca imediat următoare adoptării acestei măsuri, căsătoriile mixte erau frecvente. Pentru boieri ele erau un mijloc de a-și spori numărul robilor, dar pentru stat ele însemnau însă o pierdere, țăranul transformat în rob particular fiind scutit de bir și de celelalte obligații publice. De aceea, este posibil ca renunțarea la obiceiul care făcea posibilă înrobirea românilor să se fi făcut și din considerente fiscale.

Viorel Achim, *Țiganii din istoria României*, București,
Ed. Enciclopedică, 1998.

Doc. 4:
Oricare țigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere slobodă, adică nu țigancă, să se despartă negreșit și să se pedepsească foarte rău; și copiii ce să vor face cu dânsa să fie slobozi.

Pravilniceasca Condică, ediție critică, București, Ed. Academiei RPR, 1957.

Lecții învățate din istorie

În decursul istoriei au existat forme diferite de sclavie. În Țările Române, nu existau reglementări scrise privitoare la sclavii romi. Statutul juridic al robilor romi cunoaște o primă definiție elaborată a robiei în Moldova, la început de secol XIX.

În afara regimului obligațiilor, diferența fundamentală între țăranii dependenți și robi se situa la nivelul raporturilor acestora cu pământul și habitatul. După desființarea veciniei și a rumâniei, prin reformele lui Constantin Mavrocordat, în spațiul românesc continuă să existe o singură formă de dependență personală, ***robia***, care se definește ca absență a libertății: om liber/om neliber (rob sau țigan).

ABOLIȚIONISM . . . . . .mișcare politică apărută la sfârșitul secolului al XVIII-lea care urmărea desființarea sclaviei afro-americanilor din America; mișcare politică care susține desființarea sclaviei în lumea euro-atlantică;
ABOLIȚIONIST . . . . . .adept al mișcării de desființare a sclaviei;
AURARI/ARGINTARI. .romi care se ocupă cu prelucrarea aurului, argintului, executând bijuterii și alte obiecte de podoabă;
CĂLDĂRARI . . . . . .romi care prelucrau arama/cuprul, din care fac cazane, căldări, tăvi, ibrice;
CIOCĂNAȘI . . . . . .romi care erau tăietori de sare în saline;
CLOPOTARI . . . . . .romi care confecționau clopote pentru biserici și tot ei le și trăgeau;

FLORARI. . . . . .romi care se ocupau cu confecționarea florilor artificiale pentru coroane, coronițe, jerbe; astăzi se ocupă cu negustoria și vânzarea florilor naturale;

GABORI . . . . . .romi de naționalitate maghiară, care se ocupau cu tinichigeria; în zilele noastre fac comerț cu covoare, cuverturi, obiecte electrocasnice;

LĂUTARI. . . . . .romi muzicieni, instrumentiști, cântau la curțile domnești și boierești, cât și la crâșmele din sate și orașe;

LOVARI/GEAMBAȘI . .romi, vorbitori de limbă maghiară, care se ocupau cu geambășia/negustoria de cai sau chiar și cu furtul acestora;

LUSTRAGII. . . . . .romi care se ocupau cu lustruitul pantofilor, ghetelor;

RUDARI/LINGURARI .romi care se ocupau cu prelucrarea lemnului, făcând linguri, fuse, furci, albii, mobilier;

SĂLAȘ(E) . . . . . .denumire sub care este cunoscută comunitatea de habitat a romilor; la robii nomazi, sălașul face referire la mai multe familii de romi, înrudite între ele;

SPOITORI. . . . . .romi care în trecut se ocupau cu spoitul sau cositorirea vaselor din metal; în prezent reciclează metalele neferoase;

ȚĂRANI ASERVIȚI. . . .țărani care nu aveau libertate personală, care datorau stăpânilor seniori prestații în muncă – *robotă/clacă*, dări în produse – *dijmă* și în bani – *cens*; aceștia poartă denumirea de iobagi, în Transilvania, *rumâni*, în Țara Românească și *vecini*, în Moldova;

TURCI/XORAXANÉ. . .romi musulmani, vorbitori de limbă turcă, care locuiau mai ales în Dobrogea;

URSARI. . . . . .romi care se ocupau cu „plimbatul” ursului; treptat au trecut la prelucrarea oaselor, coarnelor sau pieilor de animale, confecționând piepteni, ciururi, site, lăute;

VĂTRAȘI. . . . . .romi asimilați la identitatea românească, odată cu sedentarizarea lor în lumea satelor.

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

1.4. Condiția social-economică și juridică a robului

Caracteristica principală a societății medievale europene este caracterul absolut al puterii regale. Nu face excepție de la regula politico-socială a Evului Mediu nici puterea domnească absolută și discreționară a domnitorului în Țara Românească și Moldova (Doc. 1).

Doc. 1:
Avea puterea domnească, exercitată de voievozii Moldovei și Țării Românești, un caracter absolut? Faptele domnilor nu erau controlate, dar dimensiunile acțiunilor lor depindeau, totuși, de statutul lor de vasali și chiar capriciile puterii suzerane, de relațiile cu boierii (relații indispensabile atât domniei, cât și aristocraților, care aveau deseori capacitatea de a îngrădi „exprimările" domnești), de imunitățile instituției ecleziastice și, firește, de „intervențiile" – atunci când se produceau – ale „legii"... Puterea discreționară de care dispunea voievodul (condamna la moarte, exila, confisca averi) trecea deseori de limitele prescrise de lege.

Valentin Al. Georgescu, P. Strihan, *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611-1831)*, București, Ed. Academiei RSR, 1979

Piramida societății medievale românești se baza pe privilegii și privațiuni, pe violență și forță, în fond o paradigmă de multe ori însângerată, de lege și fărădelege. Drept urmare, în acel context instituțional, starea social-economică și juridică a robilor romi era la limita umanului, ei putând fi bătuți, alungați, violentați verbal și fizic, li se putea confisca bruma de avere, puteau fi eliminați fizic. În acel context istoric medieval – instituțional și uman, politic, social-economic și juridic –, pentru înțelegerea exactă a vremurilor și asumarea istoriei, trebuie analizată și prezentată situația nefericită, plină de privațiuni și nedreptăți social-economice și juridice a robilor/sclavilor romi, aflați la periferia societății (Doc. 2).

Doc. 2:

Sclavii sunt numeroşi, interesanţi datorită utilizării lor în toate sectoarele economice şi încep să constituie, şi prin aglomerările de habitat, periferia societăţii. Diversitatea grupurilor aflate sub incidenţa sclaviei ridică o serie de întrebări legate de proveniența acestora istorică şi de momentul trecerii la nord de Dunăre. Rezistența de care au dat dovadă grupurile de rromi în păstrarea individualităţii comunitare timp de şase secole şi jumătate nu se poate explica doar prin diferitele nişe economice în care au fost implicaţi, ci este mai degrabă rezultatul unor puternice diferenţe istorice iniţiale ce s-au mai estompat, dar nu definitiv, odată cu trecerea timpului.

Petre Petcuţ, *Rromii, sclavie şi libertate. Constituirea şi emanciparea unei noi categorii etnice şi sociale la nord de Dunăre 1370-1914*, Bucureşti, Ed. Centrului Naţional de Cultură a Romilor, 2015.

Nu s-au păstrat menţiuni clare asupra obligaţiilor robilor, dar documentele sugerează îndatorirea acestora de a îndeplini toate poruncile stăpânilor. Adesea practicau o seamă de meşteşuguri, fie la curţile stăpânilor lor, fie itinerant, plătind în schimbul libertăţii lor de mişcare o dare stăpânului (domniei/statului, boierului sau mănăstirii). Robii boiereşti şi mănăstireşti erau scutiţi de orice obligaţie faţă de stat. Ca obiect al unei relaţii de proprietate, robii puteau fi vânduţi, cumpăraţi, schimbaţi, dăruiţi, zălogiţi, daţi de zestre.

În lumea medievală, în Ţările Române robia era ereditară. Căsătoriile robilor între ei trebuiau aprobate de stăpâni, iar copiii puteau fi împărţiţi între aceştia. Până în secolul al XVIII-lea, căsătoria cu un rob atrăgea căderea în robie a partenerului liber, iar copiii rezultaţi erau robi. Începând din secolul al XVIII-lea, o serie de reglementări succesive au interzis împărţirea copiilor şi robirea partenerului liber şi a copiilor rezultaţi din căsătoriile mixte, încercând însă să limiteze cât mai mult numărul acestora sau chiar să le interzică.

Ca urmare, în epocă, societatea boierească românească considera familia şi căsătoria robilor romi – în contextul relaţiilor

socio-economice și juridice – ca o necesitate demografică, prin sporirea forței de muncă pe moșie, dar și a avuției stăpânului, din moment ce puteau fi vânduți.

Astfel, condiția socială a robilor romi poate fi demonstrată și prin fenomenul vânzării de sclavi. Piața de sclavi se organiza ad-hoc la curtea boierilor, în sate și orașe. Având un caracter particular, regional, piața de sclavi se supunea dreptului la preemțiune. În acele condiții, primii care puteau cumpăra sclavi erau cei din familia vânzătorului, vecinii și, în ultimul rând, străinii de loc și de familia vânzătorului. Actul de vânzare-cumpărare se considera valabil dacă existau martori și dacă beneficia și de confirmarea Domniei. Concluzionând, se constată – din documentele vremii – că acest fenomen al daniilor și al vânzării-cumpărării de sclavi era dirijat și controlat de boierime, actul fiind confirmat de cancelaria domnească.

Doc. 3:
[...] în țară nu se face un comerț regulat cu acești sclavi, nici nu se obișnuiește să expui în public pe cei care urmează să fie vânduți. Atât vânzarea, cât și cumpărarea se fac pe cale particulară.

Paul Cernovodeanu, coord., *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, vol. I, București, Ed. Academiei Române, 2003

Singura limitare clară a drepturilor stăpânilor asupra robilor lor privea viața acestora. Interdicția de a lua viața robului apare în toate textele juridice ale vremii. În același timp, robii nu răspundeau material în justiție pentru daunele provocate persoanelor libere. Robul vinovat putea fi cedat drept despăgubire păgubașului. Deși nu aveau capacitate juridică, documentele menționează uneori robi sau romi care dispun de propriile bunuri (gospodării, obiecte, unelte, animale), care la moartea lor reveneau moștenitorilor direcți (părinți sau copii). În absența acestora *avutul* robului revenea stăpânului său.

Primul judecător al robului era stăpânul său, dar numai pentru delicte minore (*pricini mici țigănești*) făptuite de robii casnici sau vătrași. Infracțiunile grave erau judecate în Divanul domnesc, indiferent de

statutul social al vinovatului (Doc. 4, 5). Delictele din interiorul cetelor de robi erau judecate de reprezentantul lor confirmat de domnie (Doc. 6), numit vătaf/jude de țigani; bulucbașa/bulibașa. Acesta se mai îngrijea să nu fugă robii din ceată, căuta robii fugiți și îi preda stăpânilor lor și strângea dările datorate de romi.

Doc. 4:
[...] și nici a judeca pentru pricini mici și gâlcevi țigănești, nimeni să nu judece, nici la grosuri și la închisori să nu-i bage, nici starostei de Putna, nici alți zapcii stărosteşti, afară de când s-or afla în furtiușaguri și moarte de om, care aceste sunt judecăți de divan.

Hrisov de la Constantin Racoviță pentru țiganii mitropoliei, Moldova, 1757

Doc. 5:
[...] orice pricină de judecăți și de împlineli vor fi între dânșii cu oricine, numai epistații și vornicii lor să le caute cu dreptate după vechiul lor obicei, iar ispravnicii și alți dregători să nu se amestece cât de puțin, fără numai când s-ar întâmpla moarte de om.

Hrisov de la Mihail Șuțu pentru țiganii domnești lingurari și ursari, Moldova, 1793

Doc. 6:
[...] pre carele l-am făcut domnia mea vătaf și putătoru de grijă pă toată ceata lui de țigani lingurari [...] și alți slujbași streini să nu-i judece, fără numai vătafu la sfăzile lor ce vor face între dânșii, să-i așaze. Iar când se va întâmpla niscareva pricini mai mari între dânșii cu alți pământeni, atunci dumneavoastră ispravnicilor și alți dregători, ori în ce parte dă loc să va întâmpla, împreună cu pârâșii lor, să-i trimiteți aici la domnia mea și de aicea își vor afla dreptatea și hotărârea.

Carte de la Alexandru Moruzi dată lui Lixandru sin Marin Tătaru, Țara Românească, 1799

Lecții învățate din istorie

În lumea medievală, în Țările Române robia era ereditară. Ca urmare, în epocă, societatea boierească românească considera familia și căsătoria robilor romi – în contextul relațiilor socio-economice și juridice – ca o necesitate demografică, prin sporirea forței de muncă pe moșie, dar și a avuției stăpânului, din moment ce puteau fi vânduți, ca orice marfă.

dicționar

BULIBAȘĂ/BULUCBAȘĂ . . . . . conducător al unei cete de romi; conducător al unui număr mare de oameni strânși la un loc;

VĂTAF. . . . . .în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova, supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire, în secolul al XIX-lea avea sens de intendent;

VĂTRAȘ . . . . . .rob, așezat pe domeniul domnesc, bisericesc sau boieresc, care lucra pământul – „rob de ogor” sau lucra pe lângă gospodărie – „rob de curte”.

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

1.5. Imaginarul social despre robi

Modul de viață a creat în spațiul extracarpatic și imaginarul social. Afirmația face referire, printre altele, și la fenomenul de nomadism și sedentarizare.

Atunci când vorbesc despre robii romi, documentele de cancelarie reglementează strict situații particulare legate de proprietate, de obligațiile lor sau de delictele comise de aceștia. Cronicile interne nu îi menționează. Singura lucrare istorică cu caracter mai larg care îi menționează, fără prea multe detalii, printre neamurile care trăiesc în Moldova alături de moldoveni este *Descrierea Moldovei* (Dimitrie Cantemir, 1714-1716) – Doc. 1.

> Doc. 1:
> *Țiganii sunt împrăștiați ici și colo în toată Moldova și nu afli boier care să nu aibă în stăpânirea sa câteva sălașe de-ale lor. De unde și când a venit acest neam în Moldova? Nu știu nici ei înșiși și nici nu se găsește nimic despre dânșii în cronicile noastre. Toți țiganii, din toate ținuturile, au același grai, care este amestecat cu multe cuvinte grecești și, pesemne, și persienești. Ei nu au altă îndeletnicire afară de fierărie și zlătărie. Au aceeași înfățișare și aceleași năravuri ca și țiganii din alte țări; însușirile lor cele mai de seamă și ceea ce îi deosebește de alții sunt trândăvia și furtișagul...*
>
> Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Ed. Minerva, 1973

Cei pe care aspectul și starea socială a robilor țigani îi șochează sunt în primul rând străinii, iar mai târziu, în secolul al XIX-lea, boierii liberali implicați în mișcarea abolițională. Imaginile vehiculate se înscriu adesea în stereotipurile epocii, punând accentul, după caz, fie pe exotismul (sălbăticia habitatului și obiceiurilor romilor), fie pe degradarea extremă a condiției lor umane și sociale.

Prima analiză în termeni moderni a robiei, care vorbește despre stima de sine și despre necesitatea abolirii robiei, stabilind

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

o relație de determinare între degradarea socio-economică și degradarea morală, aparține secretarului de limbă franceză al domnului fanariot Alexandru Ipsilanti (Doc. 2).

Doc. 2

Cine vrea să vadă neatârnarea cea mai deplină într-o robie desăvârșită și o folosință de toate lucrurile în lipsă de orice drepturi cetățenești, trebuie să se uite la țiganii care rătăcesc prin pustiuri sau care se târăsc prin târgurile Moldovei. Unii plătesc stăpânilor lor o mică dare, alții îndeplinesc fără plată, pentru trebuința casei boerilor lor meșteșugurile de potcovari, lăcătuși, tâmplari, cântăreți chiar, ș.a. și înmulțirea lor uimitoare face aceste îndatoriri aproape nesimțite. [...] Desbrăcați prin fire de orice cuviință, ei se mângâie de ruşinea robiei prin aceea că sunt slobozi să facă totul. [...] Născându-se oameni înjosiți, prin părearea ce au de josnicia lor, pierd cel mai tare frâu care poate opri pe cei slabi, adică teama acestui dispreț obștesc care îi pedepsește cu urgisirea din singura pricină a naşterii lor. [...] fărădelegea în fața lor nu e decât un fel de ură împotriva omenirii întregi [...]. Singurul leac folositor pentru astfel de rele ar fi desrobirea [...]; dar trebuie să ne ferim să purcedem la făptuirea acestei dreptăți cu graba insuflată de simțirea iubirii de omenire. Oamenii în sufletul cărora robia e înrădăcinată prin obișnuința veacurilor, nu pot decât cu încetul să se întoarcă la egalitatea firii sau cel puțin la neegalitatea legiuită în lumile bine rânduite. [...] În frumosul plan de a desființa orice robie [...], ar mai trebui să se vâre în sufletul celor desrobiți idei noi, să-i pregătească pentru moravuri noi și să le dea în sfârșit virtuți mai grele chiar pentru ei decât datoriile robiei.

Memoriu asupra vechei și actualei stări a Moldovei, presentat lui Alexandru Vodă Ipsilante, Domnul Moldovei, la 1787, de Comitele d'Hauterive, București, 1902.

1.6. Mișcarea abolițională și dezrobirea robilor

Ca instituție, robia nu a interesat curentul reformator din Principate în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În paralel, tineri boieri liberali cu studii în străinătate, care erau deținători de robi, vor promova o mișcare abolițională în Țările Române, integrată în curentul similar european. Ca urmare, programele revoluției de la 1848, care s-au încadrat conceptual, dar și din punctul de vedere al prevederilor în problematica euro-atlantică, au făcut din dezrobirea romilor o revendicare constantă, propunând soluții graduale, economice și juridice, în eliminarea robiei. În *Proclamația de la Islaz* (9/21 iunie 1848, Țara Românească) ca revendicări sociale reparatorii erau înscrise emanciparea țăranilor clăcași și dezrobirea romilor.

Statul, interesat în creșterea veniturilor proprii, urmărea sedentarizarea robilor și asimilarea lor cu contribuabilul țăran, care plătea un impozit mai mare. De aceea, proprietarii de robi, interesați în creșterea producției pe domeniile lor, urmăreau asimilarea robilor cu țăranii clăcași, din punctul de vedere al obligațiilor de muncă. De multe ori, pentru că transformarea robilor în agricultori era dificilă, ei ocupându-se în mod tradițional fie cu o serie de meșteșuguri, fie cu treburile casnice din gospodăriile boierești, proprietarii preferau să îi vândă.

Boierii liberali aboliționiști erau interesați de desființarea robiei pentru a demonstra puterilor europene capacitatea Principatelor Române de a se moderniza, în contextul în care principalul proiect politic românesc la vremea respectivă era unirea sub garanția colectivă a marilor puteri.

În ambele principate, robia ca instituție a fost abolită printr-o serie de legi, care vizau pe rând robii statului, apoi ai mănăstirilor și în cele din urmă ai particularilor, adoptate în intervalul 1843-1856. Ele au fost precedate, începând din anii 1830, de diferite decrete și hotărâri care reglementau aspecte particulare legate căsătorie, posibilitatea robului de se răscumpăra, înțelegeri și tocmeli agricole între proprietari și robii doritori să se stabilească definitiv pe pământurile acestora, regimul arendării robilor.

Dezideratul emancipării sclavilor romi în Principatelor Române s-a transformat într-o preocupare constantă a revoluționarilor pașoptiști și a diplomaților străini, așa cum reiese din înscrisurile vremii (Doc. 1, 2). Abolirea robiei ca instituție a fost precedată de numeroase acțiuni ale statului de eliberare a propriilor robi. Eliberarea robilor statului s-a desfășurat în paralel cu acțiunea constantă a statului de cumpărare de robi de la particulari, pentru ca ulterior aceștia să poată fi eliberați. Conectarea boierimii românești la realitățile europene în privința abolirii sclaviei se circumscrie ideii unei evoluții graduale, care să cuprindă sedentarizarea oficială, „educațiune preparatorie", prin învățarea unor meserii manuale (Doc. 3).

Legile de dezrobire au urmărit lichidarea nomadismului, sedentarizarea și fiscalizarea emancipaților. Ele au asimilat o populație în mod tradițional neagricolă cu țăranii clăcași. Impozitele pe care foștii robi trebuiau să le plătească erau mai mari în noua lor situație. Noile obligații, claca și birul, au făcut ca îmbunătățirea

1843 ..... Țara Românească, *Legiuire pentru desființarea dajnicilor de sub administrația Vorniciei Temnițelor și trecerea lor sub administrația ocârmuirilor de județe* (este vorba despre desființarea robiei romilor statului și asimilarea lor cu masa contribuabililor clăcași);
1844 ..... Moldova, *Legiuirea pentru regularisirea țiganilor Mitropoliei, a episcopiilor și mănăstirilor îndeobște;*
1844 ..... Moldova, *Lege pentru desrobirea țiganilor statului;*
1847 ..... Țara Românească, *Lege pentru desrobirea țiganilor Mitropoliei, episcopiilor, tuturor mănăstirilor, metohurilor, bisericilor și tuturor așezămintelor publice fără despăgubire;*
1855..... Moldova, *Legiuirea pentru desființarea sclăviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipaților la dare, cu despăgubire;*
1856 ..... Țara Românească, *Legiuirea pentru emanciparea tuturor țiganilor din Principatul Țării Românești, cu despăgubire.*

statutului juridic al emancipaților să fie însoțită, paradoxal, de înrăutățirea statutului lor economic. Interzicerea deplasărilor și sedentarizarea foștilor robi în grupuri relativ mari, paralel cu concurența exercitată de producția de serie, care începe să se dezvolte și în spațiul românesc, au agravat criza meșteșugurilor tradiționale ale romilor. Marginalizarea economică a foștilor robi a avut consecințe în planul reprezentărilor și al imaginarului social despre romi.

Doc. 1:
Ne înalță țara deopotrivă cu staturile cele mai civilizate în privirea principiului moralului și al dreptății [...] acum patria noastră dezrobindu-și țiganii, sfințește principiul că toți oamenii se nasc și rămân slobozi, în vreme ce coloniile Franței și multe staturi republicane a Unirii Americane de Nord gem de milioane de negri împilați, în vreme când robia încă în adunările legislative a acestor țări numără atâția partizani.

Mihail Kogălniceanu, *Desrobirea țiganilor*, în *Foaia științifică și literară* (*Propășirea*), nr. 5 / 1844

Doc. 2:
Proiectul ce îi elibera pe țiganii mănăstirilor [...] măsură luată numai pentru a-și atrage bunăvoința presei europene, atribuindu-i onoruri domnitorului Bibescu, merită mai multe explicații. Țiganii mănăstirești din Țara Românească, sclavi prin lege, se aflau însă în condiții mult mai bune decât țăranii așa-numiți liberi. Plătind de la 25 la 30 piaștri pe an stăpânilor, pentru toate, ei puteau să exercite orice meșteșug, fără nicio obligație. Țăranul dimpotrivă, supus serviciului dorobanțului și al armatei, plătea 32 piaștri statului, 3 piaștri casei comunale, 9 piaștri pentru corvezile la drumuri, în jur de 100 piaștri stăpânului și se afla în mijlocul tuturor cererilor ilegale ale funcționarilor statului și judecătorești, care-l reduceau astfel la acele privațiuni proverbiale, încât sclavul nu-l invidia deloc în ciuda dependenței sale. Domnitorul Bibescu, eliberând țiganii, pentru a mări

veniturile statului în detrimentul clerului, şi pentru a-i asimila ţăranilor, a agravat considerabil soarta lor şi aceasta cu imprudenţa care îl caracterizează, fără a asigura în prealabil cel puţin hrana acestei populaţii, în cea mai mare parte neagricolă. Zece mii de familii se găseau într-o situaţie incertă şi precară, în mizerie, boli, foamete şi cu sarcinile excesive care le-au fost impuse şi de care scăpaseră până atunci datorită protecţiei acordate de stăpânii lor.

Adolphe Etienne Billecocq (agent şi consul general al Franţei în principate, 1839-1846), *La Principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesko*, Bruxelles, 1847

Doc. 3:
Boierul pe de altă parte, în sentimentele lui de umanitate, nu se gândea decât la binele negrei sale turme. El avea convicţiune că emanciparea acestei rase de oameni, înainte de o prepara spre a o face să ştie cum să uzeze de libertate, n-ar fi decât o faptă pripită fără niciun resultat uman. De aceea, pe când tinerimea entusiastă

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al Ţăranului Român

cerea ca emanciparea să se facă cât mai curând, pentru ca să dispară ruşinea ce o purta Românii cu menţinerea sclăviei în secolul al XIX-lea, el, ca un progresist moderat, propaga printre rudele şi amicii săi ideea de a da ţiganilor o educaţiune preparatorie, a-i pune adică să înveţe forţat câte o meserie manuală, cari ar fi folositoare atât lor ca să trăească, cât şi populaţiunilor rurale, cărora ţiganii atunci le-ar fi fost folositori.

[...] Astfel, boierul nostru mai în fiecare 5 ani recruta câte o serie de băeţi, din acei care atingeau etatea de 10-12 ani, pe cari îi trimitea la Iaşi la învăţătură şi încetul ajunsese a face mai la toate moşiile sale cismari, croitori, lăcătuşi, curelari, plăpumari, cu cari se înlesnea nu numai curtea boerească dar şi locuitorii [...] şi o duzină de fete pentru serviciul interior al curţilor din Iaşi. [...] Emanciparea ţiganilor fu primită cu bucurie nespusă şi aclamată de toate elementele progresiste din Moldova. [...] Şi toată lumea civilizată a aplaudat mişcarea progresului naţiunei române, care până într-un pătrar de secol după aceea a cucerit toate libertăţile.

G. Sion, *Emanciparea ţiganilor*, în *Suvenire contimpurane*, Bucureşti, 1888.

Lecţii învăţate din istorie

Abolirea robiei ca instituţie a fost precedată de numeroase acţiuni ale statului de eliberare a propriilor robi. Eliberarea robilor statului s-a desfăşurat în paralel cu acţiunea constantă a statului de cumpărare de robi de la particulari, pentru ca ulterior aceştia să poată fi eliberaţi. Conectarea boierimii româneşti la realităţile europene în privinţa abolirii sclaviei se circumscrie ideii unei evoluţii graduale, care să cuprindă sedentarizarea oficială, „educaţiune preparatorie", prin învăţarea unor meserii manuale.

1.7. Rom vs. țigan

De-a lungul istoriei romilor în spațiul românesc, termenul cel mai des folosit în documente pentru desemnarea lor a fost acela de „țigan". Aceasta se explică prin poziția lor socială inferioară (robie), dar și prin analfabetismul general și prin absența scrierilor care să provină de la romi. Abia în secolul al XIX-lea au apărut studii care înregistrau pentru spațiul românesc etnonimul „rom" folosit de aceștia. Astăzi se consideră că etnonimul rom este un termen vechi, folosit mai ales în estul Europei (Doc. 1)

În perioada interbelică, ca urmare a mișcării rome de organizare, termenul de rom a început să devină cunoscut nu doar învățaților, ci și opiniei publice românești. În octombrie 1933, s-a înființat Uniunea Generală a Romilor din România, dată începând cu care endonimul rom a fost utilizat public. Ulterior au apărut și alte uniuni și asociații care au purtat etnonimul „rom", același lucru fiind o constantă a ziarelor editate în anii '30 (Doc. 2)

Dar etnonimul „rom" nu s-a impus ca o emblemă a mișcării de la bun început, el coexistând pentru o perioadă cu mai multe denumiri utilizate de romi pentru a se autoidentifica: „țigani", „neorustici", „țigani emancipați" și „romi". Astfel, la 27 aprilie 1919, se reuneau la Dumbrăveni delegați din mai multe comune și județe ardelenești în „Adunarea Națională Țigănească a locuitorilor din Ardeal". Cu acest prilej, Adunarea a elaborat un memoriu prin care își exprima adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România și solicita anumite drepturi civile, printre care și acela ca denumirea de țigan să nu mai fie folosită în documentele oficiale (Doc. 3). Este de remarcat și faptul că, deși și-au exprimat rezervele față de denumirea lor ca „țigani", adunarea lor s-a numit „Adunarea Națională Țigănească" și nu au venit cu propunerea concretă de a se numi romi.

Un alt termen folosit de romii din Ardeal pentru a se denumi a fost acela de „neorustic" („țăran nou"), denumire dată la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Prima organizație modernă a romilor din spațiul românesc a fost înființată în 1926, în județul Făgăraș, s-a numit „Înfrățirea Neorustică" și a fost condusă de Naftanăilă

Lazăr. Termenul „neorustic” avea însă dezavantajul de a fi fost cunoscut și folosit doar în zona fostei Austro-Ungarii (Transilvania), nu și în Vechiul Regat. Prima asociație cu veleități de a-i organiza pe romi la nivelul întregii țări a fost înființată în 1933, la București, de către preotul Calinic I. Popp Șerboianu. Totuși, nici această organizație nu purta, încă, etnonimul „rom”, numindu-se încă „Asociația Generală a Țiganilor din România”.

În octombrie 1933, însă, a fost înființată „Uniunea Generală a Romilor din România”, condusă de G.A. Lăzurică, unul dintre cei mai importanți lideri romi interbelici. La începutul lui octombrie 1933, liderul rom se va adresa co-etnicilor săi – în publicistica vremii – solicitând ca pe viitor să fie folosită denumirea de rom (Doc. 4). Din dorința de a avea succes cu Uniunea sa, a decis să folosească acest termen în care știa că oamenii se vor regăsi. Termenul „rom” nu a fost, deci, artificial, impus de sus în jos unor comunități care să nu fi auzit de el. Succesul preluării denumirii se explică prin existența unui număr apreciabil de oameni care agreau acest etnonim, pentru că acesta deja exista în limba maternă.

Mișcarea romă a făcut efortul de a articula un discurs menit combaterii rușinii de a fi țigan. Au existat și cazuri când, în cadrul mișcării, era asumat etnonimul „țigan”, dar acestea erau, totuși, rare. Alți lideri romi criticau termenul „țigan” pe motiv că ar fi descris nu o etnie, ci o categorie de oameni certați cu bunul simț, curățenia, indiferent de originea lor etnică, fie ei români, sași, maghiari sau romi. Fiind dificilă crearea mândriei și a coeziunii în jurul cuvântului țigan, etnonimul rom s-a impus ca o soluție. Chiar și liderii unor asociații locale care au refuzat inițial termenul „rom” au preluat după o perioadă acest etnonim.

Manifestările acestor organizații care aveau în titulatură termenul de „rom” au fost suficient de vizibile încât să aibă impact. În câțiva ani, termenul „rom” căpătase deja o anumită notorietate în opinia publică românească. Utilizarea termenului nu a fost însă de profunzime și durată, deoarece manifestările acestor organizații au fost întrerupte de regimurile totalitare care au urmat în România.

Uniuni și asociații interbelice care au purtat etnonimul „rom”:
1933 . . . . . Uniunea Generală a Romilor din România
1934 . . . . . Asociația Uniunea Generală a Romilor din România
1936 . . . . . Redeșteptarea Romilor și Romițelor din România
1937. . . . . Uniunea Cetățenească a Romilor

Ziare editate de romi în anii ‘30:
1934 . . . . . *O Róm*, la Craiova
1934-1941. . . . . *Glasul Romilor*, la București
1937. . . . . *Țara Noastră* (Ediție specială săptămânală pentru Romii din România), la București

Doc. 1
Mihail Kogălniceanu scria în 1837: „Țiganii se numesc ei înșiși în limba lor romnitscheli (fii ai femeii) sau romi (oameni)”.

Michel de Kogalnitschan, *Esquisse sur l’histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, Libraire de B. Behr, 1837

În 1898, Octav Lecca scria: „În limba lor, Țiganii, pe lângă acest nume sub care sunt cunoscuți, își mai dau și alte numiri, mai ales pe acela de om, în limbă Țigană exprimat prin [...] Rom.”

Octav Lecca, *Istoria Țiganilor*, Caransebeș, Tipografia Diecezană, 1898

Doc. 2
Adunarea Națională Țigănească a locuitorilor din Ardeal solicita în memoriul întocmit la 27 aprilie 1919 „de aici înainte, în toate actele oficiale românești să nu se mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (porecla) ca batjocură «țigan», ci aceasta, dacă nu se șterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă denumire care se va afla de corespunzătoare”.

Petre Matei, *Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919* (partea I), în *Revista Istorică*, XXI (5-6), 2010

Doc. 3

G.A. Lăzăreanu-Lăzurică, membru fondator al UGRR, se adresa co-etnicilor cu îndemnul: „Frați Romi! Ne adresăm vouă nu cu titulatura de «țigani», pentru că este o denumire falsă și batjocoritoare, ci pe numele nostru adevărat de «romi», adică iubitori de libertate, jocuri și muzică”.

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj, Fundația CRDE, 2001, doc. 27, p. 105

Lecții învățate din istorie

Mișcarea „romă” a făcut efortul de a articula un discurs menit combaterii rușinii de a fi țigan. Au existat și cazuri când, în cadrul mișcării, era asumat etnonimul „țigan”, dar acestea erau, totuși, rare. Manifestările organizațiilor care aveau în titulatură termenul de „rom” au fost suficient de vizibile încât să aibă impact. În câțiva ani, termenul „rom” căpătase deja o anumită notorietate în societatea românească. Utilizarea termenului nu a fost însă de profunzime și durată, deoarece manifestările acestor organizații au fost întrerupte de regimurile totalitare care au urmat în România.

dicționar

ETNONIM . . . . . .nume de popor;
ENDONIM . . . . . .numele care este folosit de un grup etnic pentru identificarea sa;
EXONIM . . . . . .numele sub care este cunoscut un grup etnic sau o entitate geografică locuită de un grup etnic de către cei din afara acelui grup etnic.

1.8. Romii în perioada interbelică

În perioada interbelică, pentru prima oară în istoria lor, romii au reușit să se mobilizeze, organizându-se în diverse asociații și organizații, exprimând deziderate proprii pe care au încercat să le atingă.

Conform recensământului din 1930, s-au declarat „țigani” 262.501 de persoane (1,5 % din totalul populației). Foarte probabil, recensământul nu a reușit să surprindă numărul real al romilor, care trebuie să fi fost mai mare. Bazat pe autoidentificare, mulți au preferat să se declare ca aparținând altor grupuri etnice. De altfel, recensământul din 1930 surprindea și pronunțata asimilare lingvistică a romilor: doar 37,2 % (101.015 persoane) declarau limba romani drept limbă maternă, restul declarând româna, maghiara etc.

De altfel, numărul romilor surprins de recensământul din 1930 este inferior celui oferit de recensămintele de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Astfel, comparând numărul romilor surprins de recensământul din 1893 pentru Transilvania, Banat și Crișana cu numărul pentru aceleași provincii la 1930, se constată o descreștere a acestora cu 28,1 %.

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

La fel și în teritoriile Vechiului Regat, unde scăderea numărului de romi, în câteva decenii, fusese de aproximativ 31 % (Doc. 1). O altă constatare statistică arăta că, la 1930, romii erau încă o populație puternic ruralizată.

Mobilitatea socială, la care au contribuit alfabetizarea, succesul economic, pământul primit prin reforma agrară după Primul Război Mondial, nu i-a ocolit nici pe romi. Această ascensiune era vizibilă deja la sfârșitul secolului al XIX-lea, permițându-i lui Kogălniceanu, la 1891, să menționeze cazuri în care urmașii foștilor robi deveniseră jurnaliști, avocați, chiar parlamentari etc. Dar, dacă regula până la Unire era ca acești oameni, potențiali lideri, să se asimileze în rândul majorității, în perioada interbelică asistăm la un fenomen inedit. Persoane de succes din rândul romilor devin interesate de reprezentarea comunităților față de care încep să se simtă responsabile, încercând să contribuie la ameliorarea situației lor.

În perioada interbelică, s-a produs o schimbare majoră în structura ocupațională a romilor. Profesiile tradiționale ale acestora încep să nu mai aibă căutare. Produsele de fabrică fac o tot mai mare concurență produselor manufacturate de țigani, ursarilor li se interzice

fotograf Tancred Bănățeanu, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

practicarea ursăritului, zidarii sunt concurați de meșteri străini, lăutăria intră în declin. Aceste transformări au determinat eforturi din partea romilor de a se adapta și de a identifica soluții. O modalitate a fost de a se organiza în diferite forme de întrajutorare. În această epocă s-a produs o modernizare a formelor de organizare a romilor. Concomitent cu diminuarea numărului nomazilor, au devenit tot mai vizibile noile asociații și uniuni socio-profesionale și de întrajutoare, atât locale cât și centrale, aspirând să-i reprezinte la nivelul întregii țări pe toți romii.

În perioada interbelică au coexistat mai multe feluri de organizare a romilor. Pentru început, au existat forme de organizare tradițională (specifice comunităților tradiționale, restrânse, nomade), care, oricum, pierdea în epocă tot mai mult teren. Acesteia i s-au suprapus forme de organizare moderne: cu caracter local (organizații socio-profesionale proprii de ajutor reciproc, precum societățile lăutarilor din diferite localități) și organizații aspirând să acționeze la nivelul întregii țări. Ce a impresionat a fost ideea unirii tuturor romilor, indiferent de neam sau de meserie într-o singură organizație etnică. Prima organizare a romilor ce aspira să depășească limitele anterioare a fost Asociația Generală a Țiganilor din România (A.G.Ț.R.), creată în aprilie 1933 din inițiativa arhimandritului Calinic I. Popp Șerboianu. Scopurile A.G.Ț.R. au fost reproduse în manifeste intitulate „Apel către toți țiganii din România", ce s-au împărțit la sfârșitul lunii august 1933 prin cartierele periferice ale Bucureștiului și Craiovei, unde, în aceeași perioadă, se înființase A.G.Ț.R. Cercul Oltenia. Pornindu-se de la constatarea unei stări de fapt – „nici un alt neam nu este mai umilit, mai urgisit și disprețuit, mai nebăgat în seamă și amărât ca neamul nostru țigănesc" –, recunoscându-se inferioritatea de statut a romilor afectați de sărăcie, lipsa de pregătire adecvată, lipsa de organizare etc., programul era împărțit în două componente: culturală (accent pe educație, de la grădiniță, școli profesionale, ajutoare materiale pentru elevii săraci și cursuri serale pentru adulți până la universitate populară romă, muzeu național, apariția unei gazete etc.) și socială (asistență juridică, asistență medicală gratuită pentru romi, locuri pe care romii fără locuință să-și clădească case, plătibile eșalonat, colonizarea romilor nomazi, organizarea de societăți de ajutor mutual, organizarea în bresle etc.). Se considera că acest program ar fi fost dus la bun sfârșit,

mai ales că membrilor li se interziceau cu desăvârşire activităţile politice. Acest program a fost păstrat, în linii mari, de către toate organizaţiile rome ulterioare. Până la începutul lui septembrie 1933, ca urmare a apelului lui Şerboianu, se înscriseseră în A.G.Ţ.R. 3-400 de romi, majoritatea fiind din Bucureşti, Vlaşca, Teleorman şi Sibiu.

După 1933, au existat mai multe organizaţii la nivel central care au fost reciproc ostile: A.G.Ţ.R. (condusă de Calinic Popp Şerboianu), Uniunea Generală a Romilor din România (U.G.R.R.), condusă de G.A. Lăzurică, şi Asociaţia Uniunea Generală a Romilor din România (A.U.G.R.R.), prezidată de Gheorghe Niculescu. Aceasta din urmă îşi atrage majoritatea filialelor create de celelalte două organizaţii (A.G.Ţ.R. şi U.G.R.R.), având chiar şi un ziar propriu, *Glasul Romilor*. Cea mai importantă organizaţie romă interbelică a rămas A.U.G.R.R. Aceasta a trecut la organizarea romilor, programul expunându-şi-l prin *Glasul Romilor* şi prin adunări şi congrese.

Este observabil la mişcarea romă interbelică un anumit program de mobilizare etnică. Se dorea modernizarea romilor, constituirea unei alternative la asimilarea în rândul majoritarilor etc. Nu au lipsit eforturile de a combate ruşinea de a fi ţigan şi de a crea mândrie promovând etnonimul „rom”.

fotograf Tancred Bănăţeanu, arhiva Muzeului Naţional al Ţăranului Român

Care era de fapt natura problemelor la care aceste organizații încercau să răspundă? La nivel declarativ, problema și soluțiile propuse erau preponderant de ordin social. Cele mai multe descriu starea de înapoiere, sărăcie cronică, analfabetism, culminând cu disprețul pe care-l sufereau romii din partea celorlalți. Acestora li se adăuga, mai nou, tot mai vizibila inadaptare economică a romilor la nevoile pieței, concurența pe care o reprezentau produsele de fabrică pentru meșteșugurile tradiționale, radioul, gramofonul și noile preferințe muzicale pentru lăutari etc. Mișcarea s-a dorit un răspuns la toate aceste probleme. Un viitor mai bun ar fi depins de trei factori. În primul rând, se punea mare accent pe necesitatea organizării romilor, urmau preocupările pentru școlarizarea romilor și pentru reprezentarea romilor în diferite instituții, în general, sensibili fiind la reprezentarea lor în administrațiile locale (îndeosebi acolo unde formau o parte semnificativă din populație).

Doc.1

Stat/ Provincie	*Anii de recensământ/ date statistice*		*Descreștere populație (nr. romi)*	*Descreștere populație (proporție)*
	1893	*1930*		
Banat, Crișana, Transilvania	*151 711*	*109 156*	*42 555*	*28,1%*
Vechiul Regat	*200 000*	*137 663*	*62 337*	*31%*

Adaptarea și prelucrarea datelor statistice despre etnia romă, după Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București, Ed. Enciclopedică, 1998

Știați că...

Conform recensământului din 1930, din cei care se declarau „țigani", doar 37,2 % (101.015 persoane) declarau limba romani drept limbă maternă, restul declarând româna, maghiara, germana etc.? Conform aceluiași recensământ, din cei 221.276 autoidentificați ca romi, 84,5 % locuiau la țară și doar 15,5 % (40.775) în orașe?

Date statistice, după Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București, Ed. Enciclopedică, 1998

Lecții învățate din istorie

Perioada interbelică a permis începutul unei mișcări rome de emancipare, de înființare a organizațiilor socio-profesionale și culturale, dar și apariția unei elite de tip nou, care și-a menținut identitatea etnică, totul în condițiile unei democratizări a României interbelice, ce avea la bază regimul monarhiei constituționale, pluralismul politic și de opinie, reforma agrară, votul universal, Constituția din 1923.

Un viitor mai bun al populației de etnie romă ar fi depins de trei factori: necesitatea organizării romilor, școlarizarea lor, reprezentantarea lor în administrațiile locale.

fotograf Aurel Bau(c)h, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

Romii și
Apelul către toți țiganii din România interbelică

[august 1933]

Apel către toți țiganii din România!
Frați țigani!

Trăim de veacuri pe pământul ospitalier al țării românești, pe care-l iubim ca pe însuși trupul și sufletul nostru. Din neamul romilor sau al țiganilor, cum ni se spune, n-au ieșit niciodată trădători și vânzători de țară; nu am făcut comploturi contra nici unei autorități de stat și nu am fraternizat cu nici un vrășmaș al neamului românesc.

Ne-am jertfit și noi pentru România Mare; i-am dat oameni de seamă, pe care istoria-i amintește cu recunoștință și – după putință – ne îndeplinim toate datoriile de cetățeni. Totuși, nici un alt neam nu este mai umilit, mai urgisit și disprețuit, mai nebăgat în seamă și amărât ca neamul nostru țigănesc.

Pentru a arăta lumii întregi că dorim o soartă mai bună și că nu merităm atât dispreț, am luat inițiativa întemeierii unei Asociații Generale a Țiganilor din România, al cărei program – pe scurt – este următorul:

CULTURAL

1) *Apariția unei gazete.*
2) *Înființarea cursurilor serale de adulți, în toată țara.*
3) *O universitate populară, țigănească.*
4) *Înființarea de biblioteci și muzee școlare, cum și unul național.*
5) *Înființarea grădinilor de copii mici, ca să nu mai hoinărească pe drumuri, când părinții sunt duși la lucru.*
6) *Publicarea de cărți pentru luminarea minților, în ceea ce privește apărarea sănătății, a bunului trai, istoria neamului țigănesc și altele.*

7) *Conferințe educative, muzică, strângerea cântecelor noastre bătrâneşti şi tot felul de povestiri; şcoli de dans pentru jocurile noastre etc.*
8) *Înființarea de burse în țară şi străinătate pentru elevii merituoşi.*
9) *Înființarea a tot felul de ateliere pentru meseriile potrivite firii neamului nostru şi bazare în toată țara pentru desfacerea diverselor produse.*
10) *Înființarea de şcoli ambulante pentru țiganii nomazi şi încadrarea lor în Asociație.*
11) *Înființarea de atenee, cinematografe şi căminuri culturale etc.*
12) *Ajutorarea elevilor săraci cu cărți, haine şi mâncare.*

ASISTENȚA SOCIALĂ

1) *Înființarea unei asistențe juridice, pentru apărarea tuturor împricinaților în procese.*
2) *Asistență medicală gratuită pentru bolnavi şi cercetarea lor acasă.*
3) *Ajutor gratuit pentru toate nevoile religioase.*
4) *Înființarea unui mare cămin popular, unde fiecare țigan sărac, fără casă, ori străin de localitate, poate să doarmă şi să mănânce până i se găseşte de lucru.*
5) *Înființarea de cantine populare, în toate cartierele sărace din capitală şi din celelalte oraşe ale țării.*
6) *Înființarea unui spital al țiganilor; dispensare medicale pentru lehuze; aziluri de bătrâni şi invalizi; societăți de ajutor mutual reciproc, în caz de moarte, căsătorii, pagube şi începere de negustorie sau alte meserii; [Bănci Populare regionale şi diferite Cooperative, precum şi] oficii pentru procurarea de lucru, plasare şi informațiuni; băi populare, colonii şcolare, adăposturi pentru copii mici etc.*
7) *Stăruința, pe toate căile legale, ca Primăria capitalei şi autoritățile în drept să ne dea terenuri în jurul capitalei şi în fiecare oraş şi sat din țară şi să construiască pe ele case-tip pentru cei fără locuință proprie şi plătibile în cursul a 20-30 ani.*
8) *Stăruința de a coloniza pe toți țiganii nomazi, dându-li-se pământul necesar în diferitele părți ale țării, Asociația luându-şi întreaga răspundere pentru statornicirea şi buna lor îndreptare, stârpind furtul şi cerşitoria.*

9) *Asociația va îngriji ca orice muncă agricolă sau de altă natură să nu mai fie speculată de cei interesați și va face ea însăși contracte colective, conform legilor țării, supraveghind respectarea obligațiunilor de ambele părți, condițiile de trai și igienă etc.*
10) *Organizarea în bresle a tuturor categoriilor de muncitori și recunoașterea lor ca meseriași, cu drepturile corespunzătoare, la Casa generală a Asigurărilor Sociale.*
11) *Înființare de Tribunale județene și a unei Curți Supreme de judecată pentru rezolvarea chestiunilor [morale] privitoare la cununii, divorț, înmormântări și tot felul de infracțiuni ce ar necinsti neamul nostru și care vor fi judecate [prin diferite metode de corecție] de Sfatul bătrânilor în frunte cu vătafii respectivi și potrivit tradiției noastre.*
12) *Femeile fac parte, de drept, din Asociație și vor fi folosite în toate operele culturale și de asistență socială. Cele cu știință de carte au aceleași drepturi ca și bărbații și vor putea fi admise și în Sfatul Bătrânilor, după normele ce se vor stabili.*
13) *Copiii de la 8 ani în sus și tinerii de ambele sexe până la 21 de ani vor avea o organizație separată, unde vor fi pregătiți și instruiți în toate problemele vieții.*
14) *Politica este cu desăvârșire interzisă pentru membrii Asociației și nu vor face decât politica intereselor noastre, indicată de Comitetul Suprem al Asociației.*

Cel ce s-ar abate de la indicațiunile Asociației va fi exclus din ea; va fi socotit ca lepădat de neamul nostru și nu i se va da nici un sprijin la vreme de nevoie.

Acesta este foarte pe scurt programul nostru, care cheamă la noua viață milionul de țigani-români ce trăiește pe pământul României.

Frați Țigani,
Grăbiți-vă de vă înscrieți imediat în Asociația generală, care este singurul sprijin al vieții noastre de astăzi și mâine. Fiți solidari, unindu-vă în cugete și simțiri, căci nu trăim numai pentru noi, ci și pentru copiii noștri și pentru generațiile viitoare.

fotograf Dr. F. Stoedtner, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

Cele 27 mii de înscrieri, sosite nouă până astăzi, din diferitele colțuri ale țării, sunt o dovadă și ne arată deplin marele entuziasm cu care a fost îmbrățișată ideea noastră. Nu plecați urechea la cei ce voiesc să vă abată din drumul cel drept și să vă rătăcească, cu amenințări sau făgăduințe.

De-i veți asculta, să știți că vă va ajunge blestemul tuturor morților noștri, împușcați și spânzurați de nedreptățile veacurilor trecute, în multe țări din lume!

De răspundeți însă cu drag la chemarea ce v-o facem, Dumnezeu să vă binecuvânteze pe voi, pe copiii voștri și casele voastre.

Comunicați în scris orice păsuri și nevoi aveți și trimiteți adeziunile de înscriere în Asociație, pe adresa:
Asociația Generală a Țiganilor din România București IV
Str. Vultur no. 147

Cu Dumnezeu înainte!

Președintele Asociației,
Arhimandrit Calinic I. Popp Șerboianu

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj, Fundația CRDE, 2001, doc. 21, pp. 96-98

Lecții învățate din istorie

Programul A.G.Ț.R. conține revendicări culturale pentru etnia romă, precum alfabetizarea, instituții școlare, instituții culturale, publicații. În domeniul asistenței sociale erau înscrise necesități individuale și instituționale, precum asistență medicală, cantine populare, instituții spitalicești, case-tip, colonizarea romilor nomazi prin împroprietărire etc.

Holocaustul romilor

2.1. Starea generală a romilor

Deși în 1930 au fost recenzați ca o etnie aparte, cu limbă proprie, asemenea celorlalte minorități, romii au continuat să fie percepuți și tratați mai mult ca o categorie socială, după cum observă istoricul Viorel Achim.

La aceasta au contribuit mai mulți factori. Nu manifestau loialități ostile celei datorate statului român. Nu erau iredentiști și nici nu s-a presupus că ar putea deveni. Nu se puteau revendica de la un naționalism concurent care să fie considerat drept piedică în calea asimilării sau a obținerii loialității depline.

Din punct de vedere demografic, romii nu constituiau o problemă. În primul rând, conform cifrelor oficiale furnizate de recensăminte, numărul romilor, raportat la restul populației, nu era mare. În 1930 romii, cu doar 1,5 % din totalul populației, reprezentau ca mărime doar al optulea grup etnic, după români (71,9 %), maghiari (7,9 %), germani (4,1 %), evrei (4,0 %), ruteni și ucraineni (3,2 %), ruși (2,3 %), bulgari (2,0 %). Aceasta însemna că s-au declarat (recensământul din 1930 s-a bazat pe autoidentificare) „țigani" 262.501 persoane. În al doilea rând, a intervenit un fenomen relativ puternic de asimilare a acestora. Numărul lor s-a diminuat, cel puțin declarativ, potrivit recensămintelor bazate pe autoidentificare. Numărul romilor oferit de recensământul din 1930 este inferior celui de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Referitor la tendința tot mai accentuată a acestui grup etnic de a se dispersa și de a se topi în masa populației majoritare, cazul fostelor provincii ungurești este concludent prin bogăția informațiilor statistice.

Romii formau, potrivit Recensământului din 1930, o populație majoritar rurală (84,5 %), deci raportul urban romi – români nu-i defavoriza pe români, cum se întâmplă în cazul altor minorități. Comparativ cu alte minorități, romii nu puneau probleme elementului românesc în lupta pentru pozițiile de elită în acel moment (fiind slab reprezentați ca populație urbană) și nici nu era probabil ca acest lucru să se întâmple prea curând (gradul de alfabetizare a populației de romi fiind extrem de redus). Prin urmare, mult timp, factorii politici din România interbelică nu au fost interesați

de romi. Chiar și naționalismul manifest antisemit al partidelor de extremă dreaptă nu a fost preocupat de romi. Și aici ne referim în primul rând la Mișcarea Legionară și la Partidul Național Creștin.

Totuși, spre sfârșitul anilor '30, și în România, diverși specialiști în eugenie și biopolitică au început să fie preocupați de romi, pe care i-au considerat o problemă rasială. Unii dintre ei aveau studii în Germania nazistă care deja lua măsuri împotriva evreilor și romilor pe care le justifica rasial (*Rassenhygiene* – igienă rasială). Aprecierile unor eugeniști față de romi sunt relevante pentru un context devenit tot mai ostil față de romi. Unul dintre ei, Gheorghe Făcăoaru, a propus chiar sterilizarea și deportarea lor (Doc. 1).

Doc.1

Țiganii nomazi și seminomazi să fie internați în lagăre de muncă forțată. Acolo să li se schimbe hainele, să fie rași, tunși și ***sterilizați****. Pentru a se acoperi cheltuielile cu întreținerea lor, trebuiesc puși la muncă forțată. Cu prima generație am scăpa de ei. Locul lor va fi ocupat de elementele naționale, capabile de muncă ordonată și creatoare. Cei stabili vor fi sterilizați la domiciliu [...]. În acest fel, periferiile satelor și orașelor nu vor mai fi o rușine și un focar de infecție al tuturor bolilor sociale, ci un zid etnic folositor nației, și nu dăunător.*

Apud Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București, Ed. Enciclopedică, 1998

În ansamblu, însă, importanța eugeniștilor în Romania nu ar trebui exagerată. Preocupările lor față de romi nu erau constante. În plus, rasismul țiganofob al unora dintre eugeniști români a avut un impact limitat asupra partidelor, autorităților sau opiniei publice interbelice. Abia mai târziu, pe măsura apropierii României de Germania nazistă, s-a manifestat o deschidere mai pronunțată față de eugenie. Spre sfârșitul guvernării legionare, în ianuarie 1941, ziarul legionar *Cuvântul* a început să se folosească de argumentația rasistă față de romi, cerea interzicerea căsătoriilor între romi și români, izolarea fizică a romilor etc. Cu toate acestea, guvernarea legionară nu a dispus, efectiv, măsuri împotriva

romilor. Politica împotriva romilor a fost decisă mai târziu, de Ion Antonescu, dar nici acesta nu a recurs la argumente eugeniste pentru a-și justifica măsurile împotriva romilor.

În perioada interbelică, elitele românești și, implicit, societatea, în ansamblu, manifestau un naționalism preponderent prin raportare la evrei, dar și la alte minorități etnice socotite potențiale pericole. Romii nu făceau parte dintre aceste minorități, conform istoricului Petre Matei, *Romii în perioada interbelică. Percepții naționaliste*, în Ștefania Toma, Laszlo Foszto (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Ed. ISPMN-Kriterion, Cluj-Napoca, 2011.

Lecții învățate din istorie

În România anilor '30 nu exista o psihoză antițigănească, cum a existat împotriva evreilor. În plus, rasismul țiganofob al unora dintre eugeniștii români a avut un impact limitat asupra partidelor, autorităților sau opiniei publice interbelice. Abia mai târziu, spre sfârșitul anilor '30, și în România, diverși specialiști în eugenie și biopolitică au început să fie preocupați de romi, pe care i-au considerat o problemă rasială.

dicționar

A ASIMILA ..... a se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau național prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri, tradiții etc.)

EUGENISM ..... teorie care susține ideea inegalității biologice și intelectuale a raselor și grupurilor umane, împărțindu-le în inferioare și superioare.

HOLOCAUST ..... persecuția și anihilarea sistematică, statal-organizată, de către Germania nazistă, aliații și colaboratorii ei, între anii 1933 și 1945 a milioane de oameni (îndeosebi evrei, romi, dar și persoane cu handicap, homosexuali etc).

RASISM ..... teorie social-politică care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane.

2.2. Deportarea romilor în Transnistria

Deportarea romilor a fost decisă de Ion Antonescu. În februarie 1941, Antonescu a vorbit pentru prima oară despre scoaterea romilor din București, dar avea în vedere construirea în Bărăgan a câtorva sate cu câte 5.000-6.000 de familii fiecare. Planul nu a fost pus în practică. Ulterior, ca aliată a Germaniei, România a primit spre administrare Transnistria, teritoriu din vestul Ucrainei, aflat între Nistru și Bug.

Autoritățile române au folosit acest teritoriu pentru deportarea evreilor (încă din 1941) și a romilor (din 1942). Să reținem că, în perioada conflagrației mondiale, dar și în primii ani postbelici, s-a practicat o politică de omogenizare etnică. În acest context, deși nu a devenit un program oficial al guvernării antonesciene, deportarea romilor a fost în concordanță cu proiectul lui Sabin

fotograf Aurel Bau(c)h, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

Manuilă, din octombrie 1941, care viza omogenizarea etnică, prin practica schimbului de populație, folosind pentru romi termenul de „transfer unilateral” (Doc. 1).

Doc. 1:

[...] proiectul lui Manuilă nu este rasist, cum a fost cazul cu Generalplan Ost – planul german vizând restructurarea etnică a Europei de Est. De asemenea, în formulările acestui proiect nu există nimic genocidal. Credem că nu avem motive să afirmăm că, în viziunea lui Manuilă, „transferul unilateral” al evreilor și țiganilor – era avută în vedere, probabil, Transnistria – trebuia să însemne distrugerea fizică a acestor populații – așa cum se va întâmpla în realitate cu o mare parte dintre evreii din Basarabia și Bucovina, precum și cu mulți dintre țiganii deportați acolo.

Viorel Achim, *Schimbul de populație în viziunea lui Sabin Manuilă*, în *Revista Istorică*, nr. 5-6, serie nouă, tom XIII, 2002

În mai 1942, Antonescu a ordonat identificarea „țiganilor-problemă” în vederea deportării acestora. În 25 mai 1942, Jandarmeria și Poliția au efectuat un recensământ în întreaga țară, înregistrându-i, împreună cu familiile lor, pe toți romii nomazi și, dintre romii sedentari, pe aceia care aveau cazier sau care nu aveau mijloace de existență sau ocupație precisă. Din cei peste 200.000 de romi estimați a fi existat în România anului 1942, au fost înregistrate la acest recensământ polițienesc 40.909 persoane, dintre care 9.471 de romi nomazi și 31.438 de romi stabili. Dintre aceștia au fost deportați în Transnistria aproximativ 25.000 de romi.

Ion Antonescu și autoritățile din subordine nu i-au perceput pe romi ca pe un pericol rasial și prin urmare nu au motivat rasial deportarea lor. Termenul de „țigani-problemă” folosit pentru înregistrarea celor care urmau să fie deportați i-a inclus pe nomazi și pe acei romi sedentari condamnați sau fără mijloace de existență. Totuși, nu se poate vorbi strict de o măsură socială. Ea nu s-a aplicat decât romilor. Etnicii români săraci sau având caziere nu au fost deportați în Transnistria. Criminalizarea etnică a romilor s-a

produs în paralel cu politica etnică a regimului Antonescu. Acesta își dorea omogenizarea etnică a României prin aducerea etnicilor români din alte state și prin scoaterea minoritarilor din România, fie prin schimburi de populație cu alte state, fie prin transferuri unilaterale (cazul evreilor și romilor care nu dispuneau de un stat al lor). Astfel, deportările evreilor și romilor în Transnistria pot fi explicate și ca parte a acestei politici de purificare etnică, conform Raportului final al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România.

La 1 iunie 1942, a început deportarea romilor nomazi. Cei identificați a fi nomazi au fost strânși de jandarmi și duși în Transnistria. Nu s-au făcut excepții, deportați fiind inclusiv militarii aflați pe front și familiile lor. Deplasarea lor s-a făcut pe jos sau cu propriile căruțe, din sat în sat, și a durat câteva săptămâni. La 15 august, deja cea mai mare parte a nomazilor fuseseră deja trecuți în Transnistria, dar deportarea romilor nomazi a continuat și după această dată.

Romii sedentari considerați indezirabili au fost deportați în septembrie 1942. Cei 31.438 de romi sedentari care intrau în această categorie, conform recensământului din 25 mai 1942, au fost triați, în funcție de situația lor militară. Deportarea primului grup de romi sedentari a avut loc între 12 și 20 septembrie 1942, cu nouă trenuri speciale (vagoane de vite) formate în diferite orașe din țară (din București, Pitești, Timișoara, Iași etc.). În această perioadă, au fost deportați 13.176 de romi sedentari (3.187 de bărbați, 3.780 de femei, 6.209 copii), mai mulți chiar decât cei prevăzuți pentru deportare. Aceasta se explică prin mai multe cauze: unele persoane erau dispărute și au fost înlocuite cu altele, alții au vrut să plece în Transnistria pentru că circula zvonul că în Transnistria vor fi împroprietăriți, dar au existat și numeroase abuzuri din partea polițiștilor și jandarmilor care efectuau deportările la fața locului. Nu au putut pleca decât cu foarte puține bunuri, nu li s-a permis să-și vândă proprietățile care, de cele mai multe ori, au fost românizate (preluate de Centrul Național de Românizare). Alteori, romii amenințați cu deportarea s-au văzut nevoiți să-și vândă proprietățile la prețuri derizorii. Nu au fost rare cazurile în care au fost deportate inclusiv familiile unor romi

mobilizați și mobilizabili, fără cazier, având o situație economică bună sau căsătoriți cu românce. De asemenea, s-a întâmplat să fie deportate inclusiv familiile unor turci, români, maghiari etc. Militarii romi au protestat împotriva acestor abuzuri și au cerut readucerea familiilor. În decembrie 1942, în Transnistria, situația deportaților sedentari a fost verificată și unii au primit aviz de repatriere. Totuși, nu toți aceștia au fost repatriați. Din cauza tifosului s-au sistat repatrierile până la încetarea epidemiei (primavara 1943), timp în care numeroși deportați romi au murit.

În cele din urmă, s-a renunțat la ideea de a-i deporta și pe romii mobilizați și mobilizabili împreună cu familiile lor.

La începutul lui octombrie 1942, s-a decis amânarea acestor deportări pentru primăvara 1943, apoi, în 13 octombrie 1942, s-a decis să nu se mai facă noi deportări de evrei și de romi. Singurii romi care mai urmau să fie deportați erau cei identificați ca nomazi, cei eliberați ulterior din penitenciare sau cei reveniți fraudulos din Transnistria. Numărul total al romilor deportați între iunie 1942 și decembrie 1943 s-a ridicat cu puțin peste 25.000: 11.441 de romi nomazi, 13.176 de romi stabili și, ulterior, alte câteva sute de

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

romi, cei mai mulți deportați în grupuri mici. Ultimele deportări au avut loc în decembrie 1943 (57 de romi din Argeș, dintre care 21 reveniseră din Transnistria și erau „reevacuați”).

În Transnistria, romii au fost așezați în estul regiunii, pe malul Bugului, în județele Golta, Balta, Berezovca și Oceacov, de obicei la marginea unor comune. Inițial, majoritatea nomazilor au fost repartizați în județul Golta, iar aproape toți sedentarii, în județul Oceacov.

La scurt timp după ce nomazii au ajuns în Transnistria, caii și catârii au fost confiscați, limitându-li-se mobilitatea. Și-au putut păstra căruțele și corturile în care s-au adăpostit, dar, după o perioadă, nomazilor li s-au confiscat și acestea și, odată cu ele, mulți dintre ei și-au pierdut aurul pe care îl țineau ascuns, principalul lor mijloc de tezaurizare. La venirea iernii, nomazii au fost încolonați și cazați în niște bordeie. Numărul acestora era insuficient, iar mulți au murit înghețați. În iarna 1942-1943, mortalitatea a fost uriașă, la aceasta contribuind gerul, lipsa alimentelor, a combustibilului, izbucnirea epidemiei de tifos.

fotograf Iosif Berman, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România reflectă modalitatea de organizare şi funcţionare a deportaţilor romi în Transnistria. Astfel, în 18 decembrie 1942, Guvernământul Transnistriei a reglementat regimul romilor deportaţi în Transnistria. Printre altele, se dispunea aşezarea acestora în sate, în grupuri de 150-350 de persoane, cu obligaţia ca toţi cei între 12-60 de ani să presteze diferite munci; muncitorii calificaţi urmau să muncească în ateliere, iar cei necalificaţi, în echipe de lucru (munci agricole, tăiat de lemne etc.); cei care părăseau neautorizat localitatea sau lipseau nemotivat de la muncă urmau să fie internaţi în lagăre. În realitate, măsurile au rămas pe hârtie, iar romilor nu li s-a asigurat decât în mică măsură posibilitatea de a munci şi de a fi retribuiţi pentru munca lor. Cel puţin la început, obiceiul a fost de a-i strânge în grupuri foarte mari, fapt care limita şi mai mult găsirea unui loc de muncă şi aprovizionarea. De exemplu, cei 13.000 de romi sedentari deportaţi în judeţul Oceacov au fost concentraţi, iniţial, în cazărmile de la Alexandrudar şi în localităţile Karanika şi Kovaliovka. Dată fiind mortalitatea imensă, s-a propus împărţirea acestora în grupuri mai mici. S-a ajuns, astfel, la evacuarea unor sate sau jumătăţi de sat, ţăranii ucraineni fiind mutaţi la rude sau în casele vecinilor neevacuaţi, iar în casele lor au fost băgaţi romii. Deportaţii erau supravegheaţi de postul local de jandarmi. Chiar şi cazaţi în case, aglomeraţia a rămas mare, iar aprovizionarea era sub orice critică (uneori nu primeau hrană cu săptămânile), nu primeau lemne, mulţi dintre ei rămăseseră fără haine (au fost deportaţi când era cald şi nu li s-a permis să-şi ia haine de schimb călduroase). În consecinţă, până în primăvara anului 1943, muriseră deja mii de romi (Doc. 2).

Doc. 2:
Un raport din 5 decembrie 1942 cu privire la situaţia romilor deportaţi în judeţul Oceacov surprinde situaţia disperată a acestora:
„Pe timpul cât au stat în cazărmile de la Alexandrudar [Aleksandrodar], ţiganii au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentaţi insuficient. Li se dădeau 400 gr pâine pentru cei capabili a munci şi câte 200 gr pentru bătrâni şi copii. Li se mai dădea puţini cartofi şi foarte

rar peşte sărat şi acestea în cantităţi extrem de mici. Din cauza proastei alimentări, unii ţigani – aceasta o formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau – mai ales în ultimul timp – câte 10-15 ţigani. Erau plini de paraziţi. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria şi îmbrăcămintea le lipseşte, de asemenea, completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s[-]a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei şi nici n-au putut să-şi spele singura cămaşe ce o au. În general situaţia ţiganilor este groaznică şi aproape de neînchipuit. Din cauza mizeriei mulţi dintre ei au ajuns nişte umbre şi aproape sălbateci. Această stare a lor se datoreşte din cauza relei cazări şi alimentări, precum şi a frigului. [...] Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noembrie a.c. au murit 309 ţigani. Au fost găsite cadavre de ţigani pe şoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceştia au murit de foame şi frig. [...] De asemenea, dacă nu li se va da o alimentaţie omenească, asistenţă medicală şi medicamente, precum şi îmbrăcăminte la unii, mortalitatea ţiganilor nu [o] să scadă, dar va creşte pe zi ce gerul va creşte şi el".

Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România, Iaşi, Ed. Polirom, 2004, pp. 236-237

Cei care au supravieţuit primei ierni au avut şanse mai bune să reziste fizic deportării în Transnistria. Supravieţuitorii au fost repartizaţi prin sate, ajungând să fie folosiţi la muncă, în ateliere şi colhozuri, în timp ce alţii îşi puteau practica pe cont propriu meseria. Alimentaţia s-a ameliorat şi s-a decis să fie retribuiţi pentru munca lor, după cum reiese din *Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România*.

Majoritatea romilor au murit în Transnistria de frig, foame, boli. Numărul romilor executaţi a fost redus. În cazul lor, spre deosebire de evrei, nu au existat execuţii organizate de autorităţile române. Numărul precis al romilor morţi în Transnistria rămâne

necunoscut, dar există un număr aproximativ de supraviețuitori. Situația creată de ofensiva sovietică a permis supraviețuitorilor romi să fugă din Transnistria amenințată de spectrul războiului. Cei mai mulți au revenit în România în primăvara anului 1944, fără a mai aștepta vreun ordin de repatriere din partea autorităților române. Unii s-au retras cu ajutorul lucrătorilor de la căile ferate, alții au mers pe jos, cu căruțele sau au fost ajutați de trupele române aflate în retragere. În aprilie 1944, Inspectoratul General al Jandarmeriei a ordonat ca romii reveniți din Transnistria să fie opriți unde se aflau și puși la muncă, dar mulți dintre ei, în urma tratamentului din Transnistria, erau inapți pentru muncă.

Politica antonesciană față de romi a luat sfârșit imediat după răsturnarea regimului Antonescu (23 august 1944). Totuși, când vorbim de politica față de romi a guvernului Antonescu, ne referim strict la măsurile luate față de o parte a romilor (cei 25.000 de romi deportați în Transnistria). Aceștia reprezentau aproximativ 12 % din totalul populației rome. Exceptându-i pe cei deportați, restul romilor și-au păstrat drepturile cetățenești, deci nu au făcut obiectul unor politici speciale, nu au fost discriminați juridic față de restul populației, iar bunurile lor nu au fost românizate. Prin aceasta, conform *Raportului final al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România*, situația majorității romilor diferă de cea a evreilor, întrucât, între 1940 și 1944, au existat în România măsuri rasiale și o legislație antisemită care i-au vizat pe toți evreii.

Cu mici excepții, opinia publică românească nu a susținut deportările. Au existat diferite proteste provenite din diferite medii. Astfel, în 16 septembrie 1942, când tocmai avea loc deportarea romilor sedentari, Constantin I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal, i-a înaintat mareșalului Ion Antonescu o scrisoare de protest, iar liderii Partidului Național Țărănesc s-au solidarizat cu protestul lui Brătianu. Sunt numeroase scrisori, memorii și petiții prin care diverși oameni cereau ca romii să nu fie deportați sau să fie readuși din Transnistria.

Știați că...

Ultima statistică arată că, până în 2 octombrie 1942, fuseseră deportați 11.441 de romi nomazi (2.352 de bărbați, 2.375 de femei și 6.714 copii)?

Primii romi sedentari care urmau să fie deportați erau romii nemobilizați și nemobilizabili, împreună cu familiile lor, în total 12.497 de persoane? Ceilalți 18.941 de romi, mobilizați și mobilizabili, împreună cu familiile lor, rămâneau deocamdată pe loc, ei urmând să fie deportați ulterior.

La cerința guvernului antonescian, situația deportaților sedentari a fost verificată și au primit aviz de repatriere 1.261 de persoane (311 capi de familie și 950 de membri)?

Numărul total al romilor deportați între iunie 1942 și decembrie 1943 s-a ridicat cu puțin peste 25.000: 11.441 de romi nomazi, 13.176 de romi stabili și, ulterior, alte câteva sute de romi, cei mai mulți deportați în grupuri mici? Ultimele deportări au avut loc în decembrie 1943 (57 de romi din Argeș, dintre care 21 reveniseră din Transnistria și erau „reevacuați").

Numărul aproximativ de supraviețuitori romi din Transnistria este apreciat la circa 14.000? În martie 1944, Subinspectoratul General de Jandarmi Odessa a raportat că se mai aflau în Transnistria 12.083 de romi. Acestora li se pot adăuga romii care reușiseră să părăsească Transnistria fie cu autorizații, fie fugind (aproximativ 2.000 de persoane).

Mărturii ale supraviețuitorilor deportării în Transnistria

Ioan Marin, rom sedentar (argintar), născut în 1926, deportat din București în septembrie 1942 în Transnistria

Nu aveam locuință sau cabane unde să locuim... Ne făceam bordeie sau covirgi și acolo fiecare familie cu ce avea trăia sub patru stâlpi cu acoperiș din buzii; cubul îl făceam fie din bălegar, fie din trestie dacă găseam, care nu, puneam bețe unul lângă altul, de multe ori din bețe de floarea soarelui; le așezam după ce puneam patru stâlpi, sau mai mulți, în pământ și peste bețele de floarea soarelui făceam un fel de lut cu paie și lipeam, ca să reziste când plouă, când era nenorocire. Imaginați-vă că în perioada aceea noi mai repede preferam să murim, să terminăm cu suferințele și chinurile. Când vedeai pe bătrâni cum se vaită, când vedeai copiii care mureau și bătrânii bolnavi care mureau... Îmi venea să iau lumea în cap, să plec. [...]

La început, noi țiganii ne mai ajutam între noi, mai aveam spirit de întrajutorare, de compătimire, ne mai miluiam unul pe altul, mai rupeam din bucățica de pâine, mai dădeam la altul care era mai amărât, care era mai flămând, care era mai pipernicit, mai slăbănog, mai bolnăvicios, mai bolnav, ne mai ajutam unul pe altul. Dar pe urmă, cu timpul, am început care cum puteam să ne păzim viața, să ținem numai la noi, pentru supraviețuire. [...] În iarna lui 1943 și pe '44, aproape că era prin luna ianuarie când am început să facem treaba asta. Se făcea focul și ne adunam în jurul lui. Îmbrăcămintea, ce fel de îmbrăcăminte, că se epuizase, se rupsese și se distrusese; eu nu mai aveam nici ghetele, nici pantofii. În loc de încălțăminte foloseam cârpe, zdrențe, pe care le înfășuram în jurul piciorului, apoi legam cu sârmă. Eu de aceea am rămas cu reumatismul electrizant, niște dureri electrizante la picioare. [...]

Noi am plecat cu ajutorul unor militari români care se împrieteniseră cu vărul meu. [...] Eram în drum spre Berezovka. Vărul meu

s-a dus nu știu cu ce scop, ba să ceară pâine [...] și în sfârșit: „de unde ești, mă", întreabă unii din militari. „Din Alexandria." „Din Alexandria? Păi și eu sunt tot din părțile alea" – spune unul. „De unde?" Și tot așa, până când l-au întrebat ce e cu el. În același timp, soldații au spus că se îndreaptă spre țară. „Păi când plecați? Bă, să ne luați și pe noi" – a spus vărul meu. „Păi cum să vă luăm, că voi sunteți civili", dar ne-au făcut și nouă rost de niște efecte militare și în sfârșit am aranjat cu ei și ne-au îmbarcat. Dar nu au mers decât într-o localitate la vreo 40 km de Berezovka, nu mi-aduc aminte care. Ei, până aici au putut să ne aducă. „Ce facem, bă? Hai înapoi la Berezovka. Am crezut că o să mergem așa, să ajungem aproape de graniță." Așa că am început să mergem pe jos. Ne-au dat ei ceva, săracii, niște pâine, vreo 2 pâini sau 3 dacă nu mă înșel, niște conserve, brânză de aia uscată. În sfârșit, am rămas și cu efectele acelea militare și ne era frică să nu ne prindă acuma armatele, jandarmii, poliția, poliția militară, să ne întrebe ce e cu noi, în fine, dar mai mult noaptea mergeam. Ziua ne ascundeam, noaptea mergeam la drum, și așa am ajuns sleiți de putere la Berezovka. [...] Am zăcut acolo trei săptămâni de zile și m-a luat prima dată cu tremurat, parcă s-a reactivat malaria, dar din malarie am dat în tifos exantematic. Au luat legătura cu sanitarul, doctor de comună, sanitar nu știu –, care oricum avea sarcina de a face injecții. Zice: „Căutați să-l izolați că a dat în tifos", și într-adevăr, senzații de vomă, dureri de cap, nu poftă de mâncare, temperatură, când cutremurat, când... în sfârșit ajunsesem sleit. [...] Vărul meu a avut niște mărci, bani din aceia rusești, din Transnistria. Am reușit să ne urcăm într-o garnitură de tren mărfar, a vorbit el cu ceferistul să ne aducă până la Tighina. Cu chiu cu vai am ajuns, mereu cu spaima de bombardamente. La Tighina era granița principală de trecere, păzită cu poliție, cu jandarmerie. Cum să facem să trecem acum. Cum, cum? Stăteam ascunși printre vagoane, ca să nu fim văzuți pe lângă gard, așteptând o posibilitate să trecem. Când acolo, o patrulă ne află și ne întreabă ce-i cu noi. Păi să vedeți că uite așa, am venit cu cineva. „Ce-i cu voi? Hai cu mine." „Păi nu, nu, că suntem țigani și uite am fugit și vrem să mergem...." „Gata! Stați voi acolo ascunși și așteptați voi ceva acolo..." Și unde credeți că ne duce? Era postul principal. „Ce-i cu voi, măi?" – ne întreabă un locotenent. „Băi urâților, ce facem cu voi, măi?" „Păi să vedeți, să trăiți, uite eu

sunt, suntem țigani, am fost deportați din ordinul lui Antonescu și dacă am văzut că se retrag armatele, ne-a fost frică să nu ne omoare, să ne prindă rușii să tragă în noi; am vrut să mergem în țară, să plecăm, dar n-aveam, uite, așteptam și noi posibilitatea." „Nu se poate – zice –, uite ce se întâmplă: voi vă duceți la punctul sanitar de parazitare și acolo spuneți care este situația voastră", și ne-a dat un delegat, un soldat. Așa, în sfârșit ne controlează, ne verifică. Acum, teama mea. Care a fost? Prima dată ne-a băgat la cântar. Am avut 38 sau 39 kg. Ne-a tuns, ne-a dat haine. Doamne, mă gândesc acuma, că dacă era cineva să ne filmeze, să vadă, cred că era compătimirea de pe lume. Apoi am avut posibilitatea să găsim un mijloc de transport, tot un fel de vagoane din acelea, care erau cu încărcături diverse. Și în acest fel, după două zile și două nopți de mers așa am ajuns în țară.

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj, Fundația CRDE, 2001, pp. 593-615

Anuța Androneta Brânzan, născută în 1934, deportată din Roșiorii de Vede, în septembrie 1942

Iarna 1942-1943

În Vladimirovka. Nu era satul mare, erau două ulițe, cu case; cât au fost de lungi și de mari nu știu să vă spun. Au luat rușii de pe o stradă și i-au mutat pe strada cealaltă, au băgat câte două familii. Și pe noi ne-au băgat, nu știu câte sute de oameni, în vreo 30-50 de case. Din iarna aceea până în primăvară n-au mai rămas nici o sută de țigani; eram nemâncați, stăteam în frig, a dat tifosul, păduchii, nu apă, nu căldură, nu lumină, nu nimic, și au murit. Au obligat pe ruși de au făcut gropi comune, de-au băgat sute de oameni, și îi trăgea cu cârligul. Băteau la fereastră în fiecare dimineață dacă aveai morți, să îi duci tu, să-i arunci în căruță. Și mama a murit de tifos, a luat de la alții. Rusul în a cărui casă stăteam noi venea noaptea în fundul grădinii și ne mai aducea câte ceva de mâncare. Îi era milă, și mai venea, când ne vedea 4 fete, așa ca florile. Pe urmă, când ne-am îmbolnăvit și noi, copiii, de tifos, venea el cu hrean pisat, că noi nu mai aveam cu ce să

pisăm acolo, și el spunea lui tata să ne dea obligat ca la păsări, să ne deschidă gura și să ne toarne cu linguriţa pe gât hrean pisat ca să ne poată salva de la tifos. A fost foarte cumsecade proprietarul casei și i-a fost milă de noi când ne-a văzut, ne mai ajuta el cu câte ceva. [...]

Fuga spre România în 1944

În martie 1944, evacuasem satul, că era linia întâi a frontului și ne-au alungat rușii. Erau două căruțe, nu știu de cine puse la dispoziție, și ne-a luat tata să plecăm. Am plecat până la Odessa și în gară ne-a prins o patrulă, română. Și când ne-au văzut așa, cam vreo 30 de persoane, copii, femei, bărbați, au raportat că în gară sunt țigani. S-a dat ordin, au trimis o mașină și ne-au îmbarcat; de acolo ne-au lăsat la o unitate militară și ne-au băgat la beci. Ne-au ținut 24 de ore acolo, apoi ne-au îmbarcat în vagon, iar de vite, ne-au dat santinelă și ne-au trimis până într-un câmp, lângă un sat. Am stat acolo, nu știu cât timp, și am plecat de groază, că erau numai bordeie. Am trecut printr-un sat cu ruși, bătrâni, femei, că bărbații erau la front, și am întrat într-un grajd acolo. [...] Și ne-am trezit cu nemții, niște gradați, nu militari, ofițeri care erau beți. Ne-au scos afară, ne-au pus în rând, a obligat pe tata să ne ia în brațe, să ne împuște. [...] Apoi au împușcat câțiva bărbați, și pe tata. [...] Și am plecat din nou spre Odessa. Am găsit acolo un zăvoi foarte mare, o plantație de pomi frumoasă, și acolo era plin de tunuri. Și ne-am strâns și noi pietre, ce era pe acolo, de la bombardament, și am făcut o covercă ca de câini. Nu puteam să ne adăpostim tot corpul, numai capul, trei surioare.

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj, Fundația CRDE, 2001, pp. 618-620

GENOCID . . . . . .exterminarea metodică, totală sau parțială, a unui popor, a unei colectivități;

HOLOCAUST . . . . . .persecuția sistematică sprijinită de stat și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, precum și de către aliații și colaboratorii săi din perioada 1933-1945; persecuții și arestări în masă au avut loc și împotriva altor grupuri etnice, ca *Sinti* și *Rroma*, împotriva persoanelor cu dizabilități mentale, persoane aparținând minorităților sexuale, opozanților politici ș.a.;

POGROM . . . . . .acțiune organizată împotriva unui grup național minoritar, mai ales împotriva populației evreiești;

SHOAH. . . . . .cuvânt de origine ebraică care înseamnă dezastru sau catastrofă; unii istorici îl utilizezează pentru a marca unicitatea lichidării evreilor.

A. Telegrama Prefectului județului Oceacov, Lt. Colonel (ss) V. Gorsky, din 28 octombrie 1942:

Am onoarea a vă raporta că printre cei aproape 14.000 țigani evacuați în acest județ se găsesc foarte mulți care nu intrau în prevederile de evacuare, nefiind nomazi și nici cu cazier stop. Printre ei se găsesc invalizi și văduve de război, luptători în actualul război, decorați Virtutea Militară, femei și copii cu soți și părinți pe front, părinți cu copii și gineri pe front, proprietari de imobile, meseriași calificați, negustori cu bune situații materiale de la orașe stop... Zilnic suntem asaltați de acești țigani care ne cer reîntoarcerea în țară stop... Din cauza frigului și lipsei mijloacelor de încălzire mor zilnic 10-20 țigani, din care motiv au devenit amenințători, voind a pleca în masă spre Odesa pentru a lua trenul și a pleca în țară etc. Nu avem jandarmi suficienți pentru paza lor.

Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria, culegere alcătuită, cu Studiu Introductiv, de Viorel Achim, București, Ed. Enciclopedică, 2004, vol. 1, doc. 212, p. 321

B. Memoriul Prefectului județului Oceacov, Lt. Colonel (ss) V. Gorsky, în legătură cu țiganii deportați în Transilvania:

În o săptămână au venit 15.000 țigani. Comandantul Legiunii de jandarmi mi-a raportat verbal, după primele trenuri, că aceştia au venit în o stare de mizerie de neînchipuit. Am plecat cu automobilul şi am întâlnit pe drum grupuri-grupuri, îndreptându-se pe jos şi cu căruțele spre sovhozuri. Erau mulți bătrâni, tineri şi foarte mulți copii. În căruțe erau paralitici, bătrâni de peste 70 de ani, orbi, cerşetori, unii muribunzi. Marea majoritate aproape goi, în zdrențe. Am stat de vorbă cu ei. Erau revoltați, strigau, urlau, blestemau, pentru că au fost ridicați de la casele lor şi trimişi în Transnistria.

Mulți au făcut dovada că aveau copii pe front, femei ai căror soți erau pe front, unora le muriseră pe front fiii sau soții. Alții aveau de-ai lor răniți în spitale.

Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria, culegere alcătuită, cu Studiu Introductiv, de Viorel Achim, București, Ed. Enciclopedică, 2004

Preşedintele PNL, Constantin I.C. Brătianu, îi trimite Mareşalului Ion Antonescu o scrisoare deschisă, prin care protesta față de măsurile luate împotriva romilor:

După persecuțiunile şi expulzările evreilor, ca represalii în contra coreligionarilor lor din Bucovina şi Basarabia, şi sub influența tratamentului ce au suferit în Germania, astăzi se iau măsuri foarte stricte în contra țiganilor care sunt ridicați cu forța spre a fi trimişi, în vagoane plumbuite, în Transnistria, cum se întâmplă la Pitești. Nimeni nu înțelege scopul şi interesul acestor expulzări. După cum ştiți foarte bine, aceşti cetățeni români nu au fost până astăzi supuşi în Statul nostru la un tratament special. Ei sunt ortodocşi ca şi românii şi ocupă în țara noastră un rol economic important, fiind meseriaşi dibaci, ca: potcovari, fierari, căldărari, cărămidari, zidari sau lucrători agricoli şi salahori. Mulți sunt mici negustori, mici proprietari, lăptari etc... Deodată, autoritățile

le pun în vedere să plece din țara în care s-au născut și în care moșii și strămoșii lor au trăit, din țara pentru care, ca buni români, și-au vărsat sângele fiind înrolați în armată.

Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu 1940-1944*, București, Editura Hasefer, 2006, pp. 334-335

Bibliografie selectivă

Achim, Viorel, http://adevarul.ro/cultura/istorie/istoricul-viorel-achim-marea-migratie-tiganilor-abia-incepe

Achim, Viorel, *Țiganii în istoria României*, București, Ed. Enciclopedică, 1998

Achim, Viorel, *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria*, vol. I-II, București, Ed. Enciclopedică, 2004

Achim, Venera, Tomi, Raluca (ed.), *Documente de arhivă privind robia țiganilor. Epoca dezrobirii*, București, Ed. Academiei Române, 2010

Achim Venera, Achim Viorel (coord.), *Modernizare socială și instituțională în Principatele Române, 1831-1859*, București, Ed. Academiei Române, 2016

Achim, Viorel și Iordachi, Constantin (ed.), *România și Transnistria: Problema Holocaustului. Perspective istorice și comparative*, București, Ed. Curtea Veche, 2004

Djuvara, Neagu, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Ed. Humanitas, 1995

Grigoraș Nicolae, „Robia în Moldova, de la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea (I)", în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol*, tom IV, Iași, 1967

Hanga, Vladimir (coord.), *Istoria dreptului românesc*, vol. I, București, Ed. Academiei Române, 1980

Horvath, Istvan, Nastasă, Lucian (ed.), *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Ed. ISPMN, 2012

Ioanid, Radu, Kelso, Michelle, Cioabă, Mihai Luminița, *Tragedia romilor deportați în Transnistria (1942-1945). Mărturii și documente*, Iași, Ed. Polirom, 2009

Istoria românilor, vol. IV, *De la universalitatea creștină către Europa „patriilor"*, București, Ed. Enciclopedică, 2001

Kelso, Michelle, Popa, Ana-Maria, *Ghidul profesorului. Dureri ascunse. Persecutarea Romilor din România, 1942-1944*, București, Ed. Sothis Print, 2006

Mazilu, Dan Horia, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Iași, Ed. Polirom, 2006

Matei, Petre, „Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919” (partea I), în *Revista Istorică*, XXI (5-6), 2010

Matei, Petre, „Romii în perioada interbelică. Percepții naționaliste”, în Toma, Ștefania, Foszto, Laszlo (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Cluj-Napoca, Ed. ISPMN-Kriterion, 2011

Matei, Petre, „Romi sau țigani? Etnonimele – istoria unei neînțelegeri”, în Istvan Horvath, Lucian Nastasă (ed.), *Rom/Rrom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Ed ISPMN, 2012, pp. 13-73

Nastasă, Lucian, Varga, Andrea, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj-Napoca, Fundația CRDE, 2001

Nastasă-Matei, Irina, *Romii din România: identitate și alteritate. Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2016

Petcuț, Petre, *Rrromii, sclavie și libertate. Constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre 1370-1914*, București, Ed. Centrului Național de Cultură a Romilor, 2015

Petcuț, Petre, Grigore, Grigore, Sandu, Mariana, *Istoria și tradițiile rromilor*, București, Ed. RO MEDIA, 2003

Proiectul *Accesul la educație al grupurilor dezavantajate cu focalizare pe romi*, PIU 2004

Raportul final al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România, Iași, Ed. Polirom, 2004

Fișe de lucru

I. Realizați o ierarhie cu structura societății feudale românești, pornind de la cea mai de jos treaptă:

Domnul
boierimea
negustorii
țărănimea liberă
clerul
țărănimea dependentă
robii

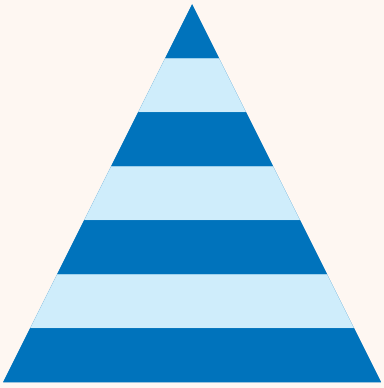

II. Notați sursele de venituri ale Domnului sau Doamnei, citind cu atenție textele de mai jos:

[...] dările țiganilor sporeau de multe ori averea din care Domnul țării cumpăra sate și moșii pentru sine. Astfel, Mihai Viteazul cumpără niște sate în județul Romanați „din trudă, din slujba ce am slujit domnia mea și din bucatele domniei mele, din dajdia satelor și țiganilor".

George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Ed. Mihai Dascal Editor, 2002, p. 63.

. . . . . .

[...] țiganii strângători de aur din nisipul pâraielor de munte adună atâta aur, încât pot să plătească în tot anul, ca bir către soția Domnului, patru ocale de aur, cari fac 1600 drahme.

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Ed. Minerva, 1986

. . . . . .

III. Nicolae Iorga sau C.C. Giurescu susțin că în cadrul societății medievale putem vorbi și de o „instituție a robiei”. Ipoteza acestora pornește de la faptul că robii țigani ar fi ajuns în spațiul românesc odată cu invaziile tătare din secolele al XIII-lea și al XIV-lea (N. Iorga, *Istoria românilor*, București, Ed. Enciclopedică, 1993, p. 110 și C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, București, Ed. All, 2000, p. 338).

Completați spațiile: *Robii domnești aparțineau* . . . . . , *robii mănăstirești aparțineau* . . . . . , *iar robii particulari* . . . . . .

IV. Cu ce se ocupau următorii dregători:
– Logofăt
– Postelnic
– Spătar
– Stolnic
– Clucer

V. Notați denumirea dregătorului care se ocupa de vistieria țării. Din ce proveneau veniturile vistieriei?

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

VI. Corelați formele de servitute notate cu țările în care se practicau:
– Rumânia
– Iobăgia
– Vecinia
– Robia
– Transilvania
– Moldova
– Țara Românească

VII. Faceți asocierile corecte dintre cele trei coloane:

Structura/componența	Instituții	Rol
Boierii și clerul; oamenii de rând: orășenii și țăranii liberi	Domnia/ Domnul	Este consultată în legătură cu taxele importante ale statului (de ex. tributul datorat Porții Otomane); alege domnul dintre membrii dinastiei („os domnesc").
Persoane cu „os domnesc"	Sfatul domnesc	Legislator și judecător suprem; conducător suprem al armatei (mare voievod); acordă demnități și dregătorii, face danii, este ctitor; declară război și încheie pace; încheie tratate internaționale/trimite și primește soli; deține robi domnești.
Clerul înalt: Mitropoliții și Episcopii (în Țara Românească și Moldova); Boierii cu dregătorii: Banul Olteniei (în Țara Românească), Portarul Sucevei (în Moldova); Vornicul, Logofătul, Vistiernicul etc.	Adunarea țării	Instituție centrală cu rol consultativ care sfătuiește pe domn în luarea deciziilor importante.
Robii/țiganii domnești, boierești, mănăstirești	Biserica	Asigura sistemul defensiv pentru cetățile de graniță
Mitropolitul, episcopii, clerul	Armata	Aparținea unui stăpân; putea fi pus la muncă, putea fi vândut sau schimbat pe alt bun, putea fi cumpărat sau lăsat moștenire cuiva, putea fi lăsat zălog sau se putea achita o datorie cu el, putea fi întemnițat, bătut sau pedepsit oricum fără a se da socoteală nimănui
Oastea cea mare, oastea cea mică, mercenari	Robia	Era organizată sub forma Mitropoliei (Argeș în Țara Românească; Suceava în Moldova) și a episcopiilor (Râmnic și Buzău în Țara Românească; Roman, Rădăuți și Huși în Moldova). Era puternic sprijinită de domnie (ctitori de biserici și de mănăstiri, pe care le înzestrau cu moșii); mitropolitul era considerat al doilea demnitar al statului, cel mai important sfetnic al domnului; participa la alegerea domnului căruia îi conferea autoritate divină prin încoronare; conducea solii încredințate de domn; era locțiitorul domnului în cazul imposibilității acestuia de a-și exercita autoritatea; era ales de episcopi și confirmat de domn.

Când au loc cele două evenimente de constituire ale Moldovei și Țării Românești?

Constituirea statelor medievale românești

De ce era nevoie de organizare statală în Țările Române?

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Cum se numește procesul de întemeiere?

. . . . . .

Ce model de organizare s-a adoptat în Țările Române?

Instituțiile medievale românești

Care au fost principalele instituții din cele două Țări Române?

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Cine avea cea mai mare putere în stat?

. . . . . .

De ce se convoca Adunarea Țării?

. . . . . .

De unde se colectau veniturile domniei?

. . . . . .

Din cine era constituit și ce atribuții avea Sfatul Domnesc?

. . . . . .

. . . . . .

Care erau clasele sociale existente?

. . . . . .

Ce era instituția robiei?

. . . . . .

. . . . . .

Cum era organizată Biserica în Țările Române?

. . . . . .

Când putea mitropolitul să conducă statul?

. . . . . .

De unde provenea averea Bisericii?

. . . . . .

Cum se numeau robii care aparțineau clerului?

. . . . . .

I. Scrieți în dreptul imaginii numele domnitorului și numele țării pe care a condus-o:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

II. Completați spațiile goale:

1. Formațiunile politice românești de la sud de Carpați au fost unificate de: . . . . . .
2. Acesta a luptat și a câștigat la Posada . . . . . , iar lupta a avut loc în data de . . . . . .
3. Independența Moldovei a fost dobândită de . . . . . .

III. Citiți textul:

A. *Ștefan cel Mare (1457-1504) a adus foarte mulți robi țigani în urma incursiunilor sale din Țara Românească. Face danii mănăstirilor din robii țigani luați după „arderea Târgului de Floci și a Ialomiței”, iar apoi, 17.000 de țigani a adus în Moldova după victoria împotriva lui Radu cel Frumos de la Soci din anul 1471, luați din Câmpia Bărăganului.*

George Marcu, coord., *Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor*, București, Editura Meronia, 2011

1. Notați împotriva cărui domnitor al Țării Romanești a avut loc loc lupta de la Soci.
2. Menționați, pe baza sursei A, o informație privind deznodământul luptei de la Soci.
3. Numiți instituția căreia Ștefan cel Mare i-a donat robii luați prizonieri.
4) Precizați secolul la care se face referire în sursa A.

IV. Citiți textele:

B. *Ștefan Răzvan, domnitorul Moldovei (aprilie – decembrie 1595), a fost de etnie romă și a fost alături de Mihai Viteazul în lupta sa împotriva marelui Imperiu Otoman. La Baia (Fălticeni, Suceava) se află un loc numit de localnici „Movila lui Răzvan”, acesta fiind locul în care se crede că ar fi fost îngropat domnitorul Ștefan Răzvan.*

C. *La 1 decembrie 1599, „o ceată de lăutari-țigani, cântând imnuri naționale”, a fost prezentă la intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. Intrarea marelui domnitor în cetatea ardeleană „s-a făcut în sunetul viorilor țigăneşti care ştiau să cânte pentru toate ceasurile din viața omului”.*

N. Iorga, *Istoria Românilor: Chipuri şi Icoane*, București, Editura Humanitas, p. 72

1. Notați, analizând sursa C, data intrării lui Mihai Viteazul în cetatea Alba Iulia.
2. Folosind cunoștințele avute, notați care este evenimentul la care se referă textul din sursa C.
3. Subliniați numele voievodului de etnie romă care a sprijinit lupta lui Mihai Viteazul contra Imperiului Otoman.
4. Precizați secolul la care se face referire în sursele B și C.

I. Citiți textul:

A. *Orașele din Țările Române erau centre comerciale, politico-administrative și centre meșteșugărești. Apărute pentru prima data în Transilvania și ulterior în Țara Românească și Moldova, unele dintre orașe au fost inițial târguri, dezvoltate apoi pe baza comerțului și a meșteșugurilor.*

În Țara Românească și în Moldova, conducerea orașelor era asigurată de vornic sau de pârcălab, respectiv de Sfatul Orășenesc (format din 12 pârgari), în frunte cu un șoltuz (Moldova) sau județ (Țara Românească), iar în Transilvania, în fruntea orașelor se aflau un primar și Sfatul format din 12 jurați, în frunte cu un jude (reprezentantul regelui).

Pe măsura dezvoltării producției lor meșteșugărești, orașele au devenit și însemnate centre de schimb între propriile produse și cele ale lumii rurale înconjurătoare, îndeosebi în forma comerțului periodic – târguri, bâlciuri, iarmaroace. Intensele relații de schimb ale Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova s-au realizat în cea mai mare măsură prin orașele Brașov, Sibiu și Bistrița.

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României*,
Editura Corint Educațional, 2001, p. 139

1. Pe baza textului de mai sus și a manualului, prezentați funcțiile îndeplinite de un oraș medieval din Țările Române.
2. Potrivit sursei, menționați cum se numeau cei ce asigurau conducerea orașelor medievale.
3. Consultând dicționarul, scrieți definițiile târgului, bâlciului și iarmarocului.

II. Citiți textul:

B. *Mândria orașului era le Quartier Noble, Copoul, unde se văd palatele boierești. Strada Copoului era de altminteri singura stradă din oraș pe unde se putea umbla pe vreme de ploaie. Aproape toate bisericile din oraș erau înconjurate atunci cu cimitire. Locuințele celor săraci din mahalale, adică casele țărănești, erau totdeauna foarte curate pe din afară, însă mai puțin înăuntru. Țiganii, dimpotrivă, locuiau în bordeie sau chiar în râpi, făcându-și gropi în pământ. În casele cele mai frumoase găsești însă anumite contraste neașteptate. În afară de camerele stăpânilor nu se văd nicăieri paturi europene, numai divanuri umplute cu foi de ciocălăi; alte mobile aproape nu există. De un sistem de canalizare oarecare nici nu putea să fie vorba. [...] Boieroaicele se îmbrăcau ca la Paris, unde trimiteau chiar albiturile lor spre a fi spălate. Dar, cu toată această „dovadă de cultură", erau împresurate de slugi de-o murdărie respingătoare. Boierii se ocupau de obicei cu jocuri de noroc, cu femei și cu fel de fel de sporturi. Se încurajau cu tot luxul posibil, maimuțărind modă franceză.*

I.G. Caragea, „Un ofițer austriac despre Moldova (pe la 1854)", în *Revista Istorică*, anul al IV-lea, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1920, pp. 115-119

1. Pe baza sursei B, notați care sunt clasele sociale evidențiate.
2. Cultura cărei țări europene este cea la care se raportează locuitorii orașului Iași?
3. Cine este scriitorul moldovean care a descris și a caricaturizat în scrierile sale obiceiul de a copia o anumită cultură și de a ți-o însuși „maimuțărind-o"?

III. Citiți textele:

C. *La sfârșitul secolului al XV-lea, Țara Românească avea în jur de 1.000 sate. Dacă socotim în medie 20 de gospodării pentru fiecare sat, iar fiecărei gospodării îi repartizăm câte 5 suflete (cifre convenționale), rezultă un număr total de 20.000 gospodării țărănești și circa 100.000 locuitori în mediul rural al Țării Românești la sfârșitul secolului al XV-lea.*

Ion Donat, „Așezările omenești din Țara Românească în secolele XIV-XV", în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, I, 1956, nr. 6, p. 79

La începuturile istoriei medievale românești s-au aflat satul și țărănimea liberă, care, stăpână pe pământ, a avut forme specifice de organizare social-politică și de viață culturală. Stăpânirea pământului nu era individuală, ci de grup, de comunitate/obște sătească sau agrară, derivând dintr-o ascendență comună.

Șerban Papacostea, *Evul Mediu Românesc, realități politice și curente spirituale*, București, Editura Corint, 2001, p. 335

[...] Țăranii de pe domenii, indiferent de condiția lor juridică, aveau obligația de a ceda stăpânilor domeniilor o parte din produsul pământului lăsat lor în folosință, dijma, și să presteze diferite munci în favoarea lor. [...] Totuși un număr mare de țărani a reușit sa-și salveze timp îndelungat libertatea și stăpânirile de pământ, îndeosebi în Țara Românească (moșneni sau megieși) și în Moldova (răzeși), unde procesul de feudalizare a fost mai lent și mult mai incomplet; și în secuime s-a păstrat o pătură numeroasă de țărani liberi. Comunitățile rurale și-au păstrat organizarea arhaică. În fruntea lor se afla „un sfat al oamenilor buni și bătrâni" care aveau atribuții administrative și judecătorești. În Transilvania se disting îndeosebi șerbii, posesori ai unor loturi de

pământ foarte variate ca întindere, și jelerii, țărani lipsiți de pământ propriu. În toate cele trei țări, țăranii și-au păstrat până în secolul al XVI-lea dreptul de strămutare de pe domenii. Pe treapta cea mai de jos a scării sociale se aflau robii, categorie alcătuită din țigani și, în Moldova, din tătari, prizonieri instalați în satele boierești și mănăstirești. Robii țigani îndeplineau funcții domestice sau erau folosiți ca meșteșugari pe domenii; doar subsidiar participau la muncile agricole.

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României*, Editura Corint Educațional, 2001, pp. 141-142

1. Precizați numărul de sate din Țara Românească, potrivit sursei.
2. Citiți textul și notați ce avea la bază o obște sătească.
3. Menționați cum se numeau țăranii în cele trei Țări Române. Care erau obligațiile lor față de stăpâni?
4. Notați ce grup social era situat pe treapta cea mai de jos a societății medievale. Cui aparținea și cu ce se îndeletnicea?

IV. Citiți textul:

D. *Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețile mele, am văzut ființe omenești purtând lanțuri la mâini sau la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate de frunte și legate prin colane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, iată soarta nenorociților țigani! Apoi disprețul pentru sfințenia și legăturile de familie. Femeia luată de la bărbat, fata răpită de la părinți, copiii răpiți de la sânul născătorilor lor răzlețiți și despărțiții unii de alții și vânduți ca vitele la deosebiți cumpărători în cele patru colțuri ale României.*

M. Kogălniceanu, *Tainele inimii*, București, Editura pentru Literatură, 1964, pp. 346-347

1. Recunoașteți și notați grupul social descris de M. Kogălniceanu.
2. Subliniați câteva dintre pedepsele la care erau supuși reprezentanții grupului social descris în sursa C.

I. Alege răspunsul corect:

1. Țăranii liberi stăpâneau în comun:
a. lotul de pământ primit moștenire; b. feudul; c. pădurile.

2. Aveau obligații față de stat, boier și Biserică:
a. țăranii dependenți; b. țăranii liberi; c. țăranii aserviți; c. robii.

3. Obligația în muncă a țăranilor aserviți față de nobil se numea:
a. cens; b. clacă; c. dijmă.

II. Citiți textul:

A. *Domeniul feudal avea în centrul său Palatul:*

„Palatul domnitorului este clădirea cea mai mare din tot orașul; de jur împrejur, sunt grădini și curți; este mobilat într-un stil pe jumătate oriental, pe jumătatea European și este destul de mare ca să poată găzdui, fără nicio greutate, peste o mie de inși." (consulul britanic, Wilkinons, la începutul secolului al XIX-lea)

„Locul este încântător, interiorul palatului mare și impunător, decorația și mobilierul măreațe, o adevărată locuință de suveran, elegantă și modernă." (un emigrant englez, contele de Morilles, care călătorește în Moldova în 1809)

Neagu Djuvara, *Între Orient si Occident. Țările Române la începutul epocii modern (1800-1848)*, București, Humanitas, 1995, p. 52

Enumerați și celelalte elemente care fac parte din domeniul feudal:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

III. Notați succint elemente referitoare la viața țăranilor liberi, a celor aserviți și a robilor din Țările Române, completând următorul tabel:

Țărani liberi	Țărani dependenți	Robi

IV. Citiți textul:

Structurile sociale prezente pe domeniu – țărani, robi țigani – se diferențiază după statul socio-juridic și ansamblul dărilor, al muncilor pe care le datorau stăpânului teritorial – mănăstirile. Marea majoritate a populației domeniale era constituită din oamenii dependenți de mănăstiri sub aspect economic, social, mai ales prin faptul că intrau sub incidența atribuțiilor de judecată deținute de egumeni și dregătorii acestora. Cât privește categoriile robilor, ele sunt o prezență vie în acest mediu și prin condiția lor reprezentau elementul social cel mai declasat și exploatat. Numărul acestora a sporit pe domeniile mănăstirești grație daniilor domnești numeroase, destinate să satisfacă necesitățile așezămintelor ecleziastice în brațe ieftine de muncă.

Contribuția țărănimii și a robilor, alături de participarea modestă a monahilor la exploatarea variată a domeniului mănăstiresc, este incontestabilă. Cultura plantelor și creșterea animalelor, urmate de practicarea meșteșugurilor casnice, formează o unitate organică, ele reprezentând practicile principale ale economiei unui domeniu mănăstiresc, menite nu numai să satisfacă necesitățile în produse ale comunităților monastice, dar și să fie desfăcute pe piață. Aceste activități formau baza veniturilor mănăstirești.

Igor Sava, *Domeniul mănăstiresc în Țara Moldovei în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – secolul al XVI-lea*, Chișinău, Ed. Pontos, 2012, p. 250

1. Potrivit sursei, scrieți care era statutul populației de pe domeniul mănăstiresc.
2. Notați funcția celui căruia i se acorda dreptul de judecată asupra locuitorilor satelor de pe domeniul mănăstiresc.
3. Care era elementul „cel mai declasat și exploatat" de pe domeniul mănăstiresc?

V. Citiți textul:

[...] fiecare stăpân cu un număr însemnat de sclavi avea și un taraf de lăutari, iar ocupațiile de la o curte boierească erau în marea lor majoritate ale robilor țigani: slujnice sau feciori în case, croitori, bucătari, servitori, spălătorese, cusătorese, pitari, sacagii, vizitii, cizmari, îngrijitorii și crescătorii de animale etc. [...] la 30 aprilie 1633, este semnalat un bucătar țigan în casa spătarului Andrei Rudeanu (DRH, XXIV, doc. 42), la 28 iunie 1639 o țigancă cusătoreasă este obiectul unui schimb cu alți doi robi, iar Necula cizmarul este întărit de Mihai Viteazul mănăstirii Stănești.

Petre Petcuț, *Romii. Sclavie și Libertate*, București, Ed. Centrul Național de Cultură a Romilor, 2016, p. 74

1. Precizați, conform sursei, care erau meșteșugurile/meseriile/slujbele pe care le îndeplineau robii țigani pe domeniile boierești.

I. Citiți cu atenție sursele istorice, apoi răspundeți la cerințe:

A. *Având în vedere ameliorarea agriculturii și industriei, apoi rațiunea și caritatea care pledează pentru această schimbare, am decis ca de azi înainte să abolim complet șerbia. Orice supus are dreptul de a se căsători, făcând doar o declarație prealabilă. Orice supus este liber de a-și părăsi stăpânul, de a se stabili în altă provincie sau să caute altă slujbă. Supușii pot să învețe meseriile pe care le doresc și să meargă în căutarea unor mijloace de existență.*

Iosif al II-lea, *Lege pentru abolirea șerbiei pe domeniile ereditare ale Coroanei*, 1781

1. Menționați, pe baza sursei A, cauzele care au condus la abolirea șerbiei.
2. Precizați, pe baza sursei A, două consecințe imediate ale măsurilor adoptate de Iosif al II-lea.
3. Definiți conceptele de: caritate, șerbie, supus, abolire.

B. În timpul Imperiului Austro-Ungar, împărăteasa Maria Tereza și, mai târziu, fiul său Iosif al II-lea au inițiat o politică de asimilare forțată a romilor/țiganilor. Astfel:

– se interzicea țiganilor să mai locuiască în corturi; țiganii nu mai puteau deține cai sau căruțe; nomadismul este interzis; țiganii deja sedentarizați aveau voie să meargă la târg sau în altă parte numai în cazuri de necesitate și cu autorizație specială; este interzisă folosirea limbii țigănești și sunt interzise portul și ocupațiile specifice ale țiganilor; folosirea limbii țigănești se pedepsește cu 24 de lovituri de bâtă;

– în anul 1773 sunt interzise căsătoriile între țigani, iar căsătoriile mixte sunt reglementate strict; copiii de peste patru ani urmează să fie ridicați și încredințați unor familii ne-țigane și repartizați în așezări vecine; copiii

țigani trebuie să meargă la școală, sub răspunderea preotului; pentru fixarea țiganilor și legarea lor de ocupația agricolă urmează ca domnii de pământ să le pună la dispoziție o bucată de pământ;

Viorel Achim, *Țiganii în Istoria României*, București,
Ed. Enciclopedică, 1998

1. Menționați secolul la care face referire sursa B.
2. Precizați spațiul istoric descris în sursa B.
3. Precizați numele celor doi monarhi iluminați care au inițiat politica de asimilare a romilor/țiganilor din Transilvania.
4. Menționați categoria socială la care face referire sursa B.
5. Formulați un punct de vedere asupra programului de asimilare a romilor/țiganilor din Transilvania, selectând în acest sens informații din sursa B.

II. Menționați care dintre cei menționați mai jos sunt reprezentanții Școlii Ardelene, precizând și o acțiune întreprinsă de aceștia:

Școala Ardeleană a reprezentat o mișcare culturală dezvoltată în Transilvania în ultimele decenii ale sec. XVIII și începutul sec. XIX, ai cărei principali reprezentanți sunt învățați ardeleni care au beneficiat de studii în Europa Occidentală:

– Avram Iancu;
– Gheorghe Șincai;
– Petru Maior;
– Samuel Micu-Klein;
– Ion Budai-Deleanu;
– George Barițiu.

III. Definiți noțiunile:
– despot luminat,
– contract social,
– suveranitate națională.

IV. Pe baza cunoștințelor avute, precizați care a fost rolul ideilor iluministe în Transilvania.

I. Menționați etapele regimului turco-fanariot:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

II. Indicați un motiv al instaurării domniilor fanariote:

. . . . . .

. . . . . .

III. Explicați noțiunile:
– capitație;
– Capuchehaie;
– Scutelnici;
– Divan.

IV. Completați spațiile goale pentru a descoperi caracteristicile regimului fanariot pe baza descrierii:

Regimul fanariot a avut ca principală caracteristică dezicerea . . . . . , bisericii și culturii; autonomia celor două principate a fost grav încălcată prin numirea exclusivă a . . . . . de către sultan, prin interzicerea unei politici . . . . . proprii a principatelor, prin . . . . . armatelor naționale care sunt înlocuite cu gărzi de arnăuți, prin . . . . . monopolului comercial otoman asupra principatelor etc. Totodată, au crescut puternic . . . . . materiale către Imperiul Otoman, atât cele oficiale, cât și a celor neoficiale; au fost . . . . . domnii fanarioți din rândurile administrației otomane având un rang egal cu cel al unui . . . . . cu două tuiuri; au fost instituite domnii scurte de . . . . . ani, domnii fiind deseori mutați dintr-o țară în alta.

V. Subliniați în cadrul sursei date elementele care indică statutul domnului fanariot față de Imperiul Otoman.

> *Sultanul, stăpânul nostru, cunoscându-ți credința și cinstea, s-a milostivit asupra ta și ți-a dat domnia Moldovei. Deci, și de acum încolo să arăți credință și să slujești cu dreptate, să dai ascultare poruncilor sale sfinte, căci toată lumea trebuie să i se supună și să-i fie plecat.*
>
> Numirea unui domn fanariot de către sultan

VI. Citiți textul:

> *Din nefericire, pacea de la Kuciuk-Kainardji a avut și o urmare neprevăzută și dramatică: Austria, ca preț al intervenției sale diplomatice, a obținut de la Poartă, în 1775, cesiunea unei porțiuni a nordului Moldovei, chipurile pentru a-i ușura trecerea către sudul Poloniei, pe care-l căpătase la o primă dezmembrare a Poloniei în 1771, porțiune ce capătă de acum numele de Bucovina (pădure de fag, în limbile slave). Domnul Moldovei era atunci Grigore al III-lea Ghica. A protestat la Poartă împotriva acestei ciuntiri a țării, contrară înțelegerii tradiționale între puterea suzerană și țara „protejată". A fost în zadar. Nu chiar în zadar, căci marele vizir a trimis un capugiu care l-a sugrumat pe Grigore Vodă în palatul lui (1777).*
>
> Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*

a. Menționați secolul la care se referă sursa.
b. Numiți un spațiu istoric amintit în sursă.
c. Menționați o acțiune militară precizată în sursă.
d. Numiți „puterea suzerană" la care face referire sursa.
e. Menționați o acțiune politico-diplomatică evidențiată în sursă.
f. Precizați două informații privind domnia în timpul regimului fanariot, precizând din sursă un reprezentant al acestei instituții.

VII. Citiți textul:

Din cunoștințele avute, precizați care este documentul din perioada regimului fanariot prin care se hotăra interzicerea separării membrilor familiilor de robi/țigani, respectiv a copiilor de părinți sau soților între ei, căci:

> *[...] și ei sunt făcuți tot de Dumnezeu ca și ceilalți oameni și este mare păcat de a fi împărțiți ca niște dobitoace.*
>
> *De vreme ce la împărțirile de țigani se făcea multe amestecături cu nedreptate și despărțirea copiilor de părinții lor [...]. Cunoscându-se aceasta mai amar și mai cumplit și decât robia străinilor vrăjmași, despărțindu-se părinte de ficior și frate de frate, că de se numesc ei țigani, dar a lui Dumnezeu zidire sunt, fiind un lucru foarte făr de cale a se împărți ei ca niște dobitoace [...] ca să se taie această faptă necuvioasă și cu totul făr de dreptate [...] de azi înainte împărțeală de copii de țigani să nu mai fie.*

1766 – Anaforaua lui Grigorie al III-lea Ghica (Moldova)
1741 – Așezământul Țării Moldovei al lui Constantin Mavrocordat (Moldova)
1780 – Pravilnicească Condică a lui Alexandru Ipsilant (Țara Românească)
1785 – Sobornicescul hrisov al lui Alexandru Mavrocordat

I. Încercuiți definiția care se apropie de ceea ce s-a întâmplat în 1821. Justificați!

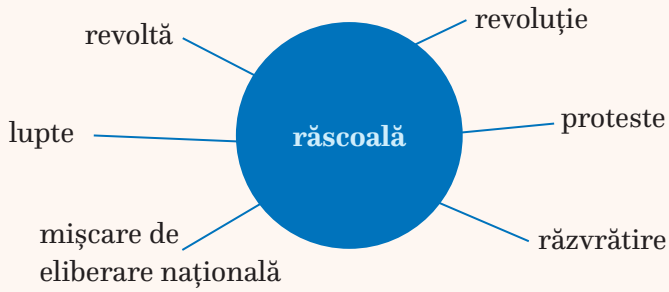

1) Menționați cauzele Revoluției de la 1821:

. . . . . .

. . . . . .

II. Explicați noțiunile:
- pandur,
- firman,
- vendetă,
- Eteria,
- fanariot,
- emancipare.

. . . . . .

. . . . . .

III. Determinați trăsăturile comune specifice ale mișcării de eliberare națională din Valahia, Grecia, Serbia, Muntenegru, Bulgaria:

. . . . . .

. . . . . .

IV. Extrageți din manual principalele momente ale revoluției și plasați-le pe axa timpului:

1821 1822 →

V. Înlocuiți spațiile punctate:

> *În bătălia de la Drăgășani, batalionul sacru care trebuia să se jertfească în această luptă înainta având în fruntea sa și muzica de țigani a boierului Constantin Golescu, pe care o luase de la Colintina.*
>
> N. Iorga, *Izvoarele contimporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 307

Bătălia de la Drăgășani a avut loc pe 19 iunie 1821 lângă Drăgășani, Țara Românească, între forțele otomane ale lui Derviș Pașa și Eteria greacă condusă de Alexandru . . . . . Bătălia s-a încheiat în favoarea . . . . . din cauza raportului de . . . . . .

VI. Cum se numesc cele două documente programatice ale Revoluției de la 1821?

I. Principala urmare a mișcării conduse de Tudor Vladimirescu a fost:

. . . . . .

. . . . . .

II. Explicați noțiunile:
– protectorat,
– domnii pământene,
– suzeranitate.

III. Menționați prevederile comune pe care le aveau Regulamentele Organice pentru cele două Țări Române.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

IV. Adevărat sau fals:

1. Prin Tratatul de pace de la Adrianopol, 2 septembrie 1829, s-a încheiat războiul ruso-turc din 1828-1829.
2. Turcia a devenit putere protectoare a Principatelor Române, fiind limitată de suzeranitatea rusească.
3. Guvernatorul Principatelor, generalul Pavel Kiseleff, a modernizat Bucureștiul, Giurgiul, Brăila.
4. Regulamentele Organice au fost primele legi fundamentale cu rol de Constituție.

V. Notați care a fost importanța Tratatului de la Adrianopol din 1829 pentru statutul juridic al Principatelor:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

VI. Completați spațiile libere cu informațiile corecte alese din listă: statornicirea, modernizarea Principatelor, Înaltul Divan Domnesc și instanțele de judecată, domn și Sfatul Domnesc, constituție, rusă, 1831, Adunarea Obștească, 1832, separării puterilor în stat, țiganilor.

a) Regulamentele Organice au fost elaborate sub ocupație . . . . . .
b) Au fost primele legi cu rol de . . . . . .
c) Au intrat în vigoare în anul . . . . . în Țara Românească și în anul . . . . . în Moldova.
d) În plan politic, Regulamentele Organice prevedeau principiul modern al . . . . . .
e) Puterea legislativă aparținea . . . . . .
f) Puterea executivă era atribuită . . . . . .
g) Puterea judecătorească era reprezentată de . . . . . .
h) Regulamentele Organice au contribuit la . . . . . .
i) La Regulamentul Organic din Țara Românească (1831) era anexat și un Regulament pentru îmbunătățirea soartei . . . . . statului, care urmărea lichidarea nomadismului, statornicirea țiganilor și deprinderea lor cu lucrarea pământului, repartizarea a câte 5-6 familii de țigani într-un sat pentru a-i dispersa, limitarea libertății lor de mișcare (articolul 95).
j) În Moldova, 1832, s-a adoptat „Reglementul pentru . . . . . țiganilor" prin care se dorea „așezarea țiganilor statului pe moșiile particulare, proprietarii asigurându-le teren și grădină, dar și să le înlesnească construirea de case" (articolul 86).

VII. Citiți textul și răspundeți cerințelor:

A. *În Țările Române, în Regulamentul Organic din 1831, la cap. II se spune: „Țiganul este o persoana ce atârnă de altul cu averea și familia sa”.*

B. *Țiganii erau considerați în sfera bunurilor nemișcătoare, schimbați, vânduți ori dăruiți, servind și ca unitate de schimb. În perioada regulamentară, vânzarea de robi ajunsese să se facă pe o scară atât de întinsă încât, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, robii erau îngrășați, deoarece, fiind vânduți cu cântarul, valoarea lor depindea de greutatea pe care o aveau. Ocaua de carne de rob se vindea cu doi galbeni, roaba (femeia) era plătită mai puțin cu o treime decât bărbatul, iar copiii nevârstnici pe câte jumătate de preț. Chiar și sugarii se vindeau cu cântarul. Cei mai puțin prețuiți erau „țiganii bătrâni și sterpi”.*

I.C. Panaitescu, *Robii. Aspecte țigănești*, București, Tipografiile României Unite, 1928, pp. 35-40

1. Notați, pe baza sursei B, utilitatea robilor țigani pentru curțile boierești sau mănăstirești.
2. Notați care era prețul femeii roabe comparativ cu al bărbatului rob.
3. Precizați, citând din sursa A, ce prevedea cap. II din Regulamentul Organic din Țara Românească pentru robii țigani.

I. Citiți textul:

Ideile iluministe au fost aduse în Țările Române de numărul mare de intelectuali români care proveneau din rândul boierimii și își făcuseră studiile în marile universități europene și erau cuceriți de idealurile liberale ale Occidentului. Ei au determinat transformările înnoitoare din societatea românească și au avut roluri importante în modernizarea Principatelor. Susțineau desființarea robiei și ca urmare a faptului că se dorea enorm unirea celor două Principate, însă Europa susținea împlinirea acestui ideal al românilor în condițiile în care în Țările Române ar fi avut loc niște schimbări. „Robia reprezintă cea mai mare rușine pentru țară, pata cea mai neagră în fața străinilor", susținea elvețianul Emile Kohly de Guggsberg și tot el, într-un memoriu tipărit la Iași în 1841, punea următoarea întrebare: „veți îndrăzni vreodată să vă numărați printre neamurile civilizate, atâta timp cât se va putea citi într-unul din jurnalele voastre: de vândut o țigancă tânără?" Abolirea robiei țiganilor a fost o componentă importantă a modernizării sociale a Principatelor Române, fiind practic prima mare reformă socială a Principatelor.

1. Precizați, pornind de la textul dat, ce anume a determinat schimbarea mentalității boierilor tineri din cele două Țări Române.
2. Notați, citând din text, ce reprezenta robia pentru Țările Române.
3. Atunci când amintim de modernizarea Principatelor Române, avem în vedere . . . . . .

II. Citiți cu atenție sursele istorice:

A. *În anul 1844, Cezar Bolliac (1813-1881) publica, în* Foaie pentru minte, inimă și literatură, *o „Scrisoare..." prin care militează pentru cauza țiganilor: „Veniți domnilor, veniți toți câți ați pus odată mâna pe condei, porniți de un sentiment nobil, profesori, jurnaliști și poeți, veniți*

să facem pentru întâia oară o cauză comună, cauza țiganilor și să ne luptăm pentru slobozenia lor: religia, interesul statului și duhul înaintării noroadelor ne va fi în ajutor".

Foaie pentru minte, inimă și literatură, nr. 40/2.10.1844, pp. 315-316

B. *11. Independența administrativă și legislativă a poporului român.*
13. Emancipația clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire.
14. Dezrobirea țiganilor prin despăgubire.
16. Instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amândouă sexele.
21. Emancipația Izraeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.

articole din *Proclamația de la Izlaz*, 9 iunie 1848

C. *Revoluția pașoptistă s-a extins și în Moldova, Țara Românească și Transilvania, culminând cu Adunarea de la Blaj [...] din mai 1848.*

Istoria Ilustrată a Lumii

Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect, utilizând informațiile din surse:

1. Evenimentele prezentate în sursele A, B și C s-au desfășurat în secolul al:
a) XIX-lea; b) XVIII-lea; c) XX-lea.

2. Prin scopurile urmărite, revoluțiile din Moldova și Țara Românească au avut un caracter:
a) național; b) social; c) ideologic.

3. Forța principală a Revoluției de la 1848-1849 din Țările Române a fost boierimea luminată, adeptă a abolиționismului, lucru reflectat și în obiectivele programelor revoluționare, în măsuri și

în scrierile literare sau publicațiile vremii. Acest punct de vedere este susținut și de informațiile din sursa:
a) A; b) B; c) C.

4. Conform informațiilor din sursele A, B și C, revoluția s-a desfășurat în spațiile: . . . . . .

III. Citiți, cu atenție, următoarele texte:

A. *La Iași, are loc prima mișcare revoluționară pe 27 martie 1848, când, cu acordul domnului Mihail Sturdza, are loc o adunare în fața hotelului Petersburg, la care participă aproape 1.000 de persoane. Printre fruntași se numără: Lascăr Rosetti, Vasile Alecsandri sau Costache Negri. Se alcătuiește programul numit Petițiunea-Proclamație – 35 de articole.*

Cristian Vornicu, Magda Stan, *Istoria de nota 10*, București, Editura CD Press, 2010, pp. 98-99

B. *În Țara Românească, Comitetul a hotărât declanșarea revoluției pe 9 iunie 1848 în patru locuri: București, Ocnele Mari, Telega și Islaz; Din cauza măsurilor luate de domnul Gheorghe Bibescu, revoluția izbucnește doar la Islaz, unde, cu ajutorul generalului Gheorghe Magheru și al preotului Radu Șapcă, mobilizatorul țăranilor, are loc o adunare la care participă câteva mii de oameni; Celor adunați li se citește programul „Proclamația”, cuprinzând 22 de articole.*

Cristian Vornicu, Magda Stan, *Istoria de nota 10*, București, Editura CD Press, 2010, pp. 98-99

C. *Țara a fost guvernată de Guvernul provizoriu și de miniștri care îi erau subordonați, unii dintre aceștia fiind și membri ai Guvernului nou format.*
- *rangurile boierești au fost desființate,*
- *a fost proclamată eliberarea robilor țigani,*

– *a fost instituit steagul tricolor*
– *s-a decretat desființarea pedepsei cu moartea și a pedepsei cu bătaie*
– *s-a decretat dreptul fiecărui român „de a vorbi, a scrie, a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor”.*

1. Precizați la ce dată a izbucnit mișcarea revoluționară din Țara Românească și Moldova.
2. Notați cum se numeau documentele programatice din cele două țări și câte articole conțineau.
3. Transcrieți din text împlinirea celor mai importante deziderate.
4. Enumerați câțiva dintre reprezentanții importanță ai mișcărilor revoluționare din cele două Țări Române.

IV. Care au fost cauzele înfrângerii Revoluției de la 1848?

. . . . . .

I. Completați spațiile libere cu termenul corespunzător din termenii dați. Aceștia se folosesc o singură dată.

În anul 1848 a izbucnit ..... în Țara Românească. La 9 iunie 1848 este adoptat programul numit ..... Una dintre cerințele înscrise în program era și eliberarea țiganilor prin ..... La 9 (21) iunie 1848, Proclamația de la Islaz a revoluționarilor pașoptiști din Țara Românească proclama „emanciparea israeliților și drepturi politice pentru compatrioții de altă .....” (art. 21). Revoluția de la 1848 a fost ..... de către Fuad Pașa.

Lista termenilor: burghezie, expropriere, Proclamația de la Islaz, împroprietărire, Petiția Națională, răscoală, revoluție, despăgubire, muncitori, țărani, Petițiunea Proclamațiune, constituție, țigani/romi, înăbușită, victorioasă, condusă, credință.

II. Citiți textul:

> *Revoluționarii pașoptiști din Țara Românească cuprinseră în Programul lor și „dezrobirea țiganilor prin despăgubire”. Ei au declarat, în 1848, la 26 iunie, dezrobirea robilor boierești/particulari și au constituit „Comisia pentru liberarea robilor”, formată din Cezar Bolliac, Ioasaf Snagoveanu și Petrache Poenaru, comisie care a eliberat chiar 20.000 de „bilete de slobozenie”.*
>
> Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, București, 1982, pp. 536-537

1. Precizați cum se numea Programul din Țara Românească despre care se vorbește în sursa istorică. Dar cel din Moldova?
2. Notați numele revoluționarului pașoptist care făcea parte din Comisia pentru liberarea robilor, care era și publicist.
3. Notați numele revoluționarului pașoptist care făcea parte din Comisia pentru liberarea robilor, care era starețul Mănăstirii Snagov și era de etnie romă (https://ziarullumina.ro/

reportaj/biserica-este-singurul-spatiu-in-care-diferentele-dintre-noi-se-topesc-47889.html, Raluca Brodner).
4. Subliniați pe text numărul biletelor de slobozenie eliberate de comisie.

III. Explicați noțiunile:
– revoluție,
– petiție,
– guvern provizoriu,
– „bilet de slobozenie”.

IV. Construiți cu fiecare dintre termenii istorici din lista de mai jos câte o propoziție/frază referitoare la Revoluția de la 1848:
1. dezrobire
2. program
3. despăgubire

V. Scrieți motivele izbucnirii Revoluției de la 1848:

. . . . . .

VI. Scrieți motivele înfrângerii Revoluției de la 1848:

. . . . . .

VII. Scrieți un punct de vedere privind însemnătatea Revoluției din Țara Românească.

. . . . . .

I. Citiți textul:

Între 1843 și 1856, în Țara Românească și Moldova, au fost adoptate legi care i-au eliberat pe romi din situația juridică, socială și economică de robi:

- *1843, Țara Românească: Legiuire pentru desființarea dajnicilor de sub administrația Vorniciei Temnițelor și trecerea lor sub administrația ocârmuirilor de județe (în conținutul său legea prevedea desființarea robiei țiganilor statului și asimilarea lor cu masa contribuabililor clăcași);*
- *1844, Moldova: Legiuirea pentru regularisirea țiganilor Mitropoliei, a episcopiei și mănăstirilor îndeobște;*
- *1844, Moldova: Lege pentru desrobirea țiganilor statului;*
- *1847, Țara Românească: Lege pentru desrobirea țiganilor Mitropoliei, episcopiilor, tuturor mănăstirilor, metohurilor, bisericilor și tuturor așezămintelor publice fără despăgubire;*
- *1855, Moldova: Legiuirea pentru desființarea sclăviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipaților la dare, cu despăgubire;*
- *1856, Țara Românească: Legiuirea pentru emanciparea tuturor țiganilor din Principatul Țării Românești, cu despăgubire.*

1. Din denumirile legilor mai sus prezentate, notați în dreptul categoriilor de robi de mai jos legile care fac referire la aceștia:

– Robi domnești
  – .....
  – .....

– Robi mănăstirești
  – .....
  – .....

– Robi boierești
  – .....
  – .....

2. Plasați pe o axă a timpului anii în care au fost date legi pentru dezrobirea robilor mănăstirești și boierești:

1840 1860

3. Din informațiile avute, precizați dacă există vreo deosebire între emancipare și dezrobire.

II. Citiți textele:

A. *Ne înalță țara deopotrivă cu staturile [statele] cele mai civilizate în privirea principiului moralului și al dreptății [...] acum patria noastră dezrobindu-și țiganii, sfințește principiul că toți oamenii se nasc și rămân slobozi [...].*

Mihail Kogălniceanu, „Desrobirea țiganilor", în *Foaia științifică și literară* (*Propășirea*), nr. 5/1844

B. În anul 1855, la 10 decembrie, în Moldova, domnitorul Grigorie Alexandru Ghica și în anul 1856, la 20 februarie, în Țara Românească domnitorul Barbu Știrbei aboleau robia. Prin această lege robii boierești sunt declarați liberi.

În Moldova, proprietarii urmau să încaseze o despăgubire, care era de 8 galbeni pentru lingurari și vătrași și 4 galbeni pentru lăieși.

Viorel Achim, *Țiganii în Istoria României*, Ed. Enciclopedică, 1998

În Țara Românească, proprietarilor li se acordă o despăgubire de 10 galbeni pentru fiecare individ.

George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Ed. Mihail Dascăl Editor, 2002, p. 109

C. *[...] Emanciparea țiganilor fu primită cu bucurie nespusă și aclamată de toate elementele progresiste din Moldova.*

[...] Și toată lumea civilizată a aplaudat mișcarea progresului națiunei române, care până într-un pătrar de secol după aceea a cucerit toate libertățile.

G. Sion, „Emanciparea țiganilor", în *Suvenire contimpurane*, București, 1888

1. Analizând sursele date, precizați dacă legislația dezrobirii a avut la bază interesul economic al proprietarilor sau conceptul de moralitate și de respectare a drepturilor și libertăților cetățenești.
2. Considerați că despăgubirea stăpânilor de robi a fost morală?
3. Cunoașteți populații care au mai trăit în stare de sclavie?

III. Citiți textele:

A. *Vasile Alecsandri despre robii dezrobiți de pe moșia sa: [...] Peste șase luni, s-au întors cu toții la Mircești, goi, bolnavi, morți de foame, înghețați de ger, și au căzut în genunchi cu rugăminte ca să-i primesc iar robi ca în vremile cele bune, după cum spuneau ei... Această reîntoarcere de bunăvoie la sclavie m-a făcut a cugeta mult asupra modului de a libera popoarele ce sunt sclave din născare și m-am convins că pe cât e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atât e de necumpătat faptul de a libera deodată pe un sclav fără a-l pregăti la fericirea ce-l așteaptă și a-l feri de neajunsurile unei libertăți pripite [...].*

Vasile Alecsandri, „Vasile Porojan", în *Convorbiri literare*, la 1 august, 1880

B. *[...] anii care au urmat imediat după 1858 au constituit perioada de cea mai mare mobilitate teritorială a țiganilor, în care cei mai mulți dintre ei și-au părăsit așezarea unde figurau cu domiciliul în favoarea altei așezări, de pe altă moșie, a stabilirii în orașe sau a reluării vieții nomade. [...] mulți dintre ei erau deja instalați la marginea satelor și orașelor, unde constituiau o categorie*

socio-profesională aparte (a meşteşugarilor în cazul unora, a zilierilor în cazul altora), intrând, mai ales acolo unde era vorba de grupuri mici şi mai ales în mediul rural, într-un lent proces de asimilare lingvistică şi culturală, dar şi etnică. [...] O altă parte a ţiganilor luase drumul pribegiei în alte ţări.

Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998, p. 105

1. Din sursele citate, precizați care au fost consecințele dezrobirii robilor.
2. În sursa B este menționat procesul de asimilare lingvistică, culturală și etnică a foștilor robi romi. La ce credeți că s-a referit autorul?
3. Menționați trei locuri în care s-au așezat dezrobiții după părăsirea moșiilor de care aparținuseră.

I. Citiți textele:

A. *Țiganii sunt împrăștiați ici și colo în toată Moldova și nu afli boier care să nu aibă în stăpânirea sa câteva sălașe de-ale lor. De unde și când a venit acest neam în Moldova? Nu știu nici ei înșiși și nici nu se găsește nimic despre dânșii în cronicile noastre. Toți țiganii, din toate ținuturile, au același grai, care este amestecat cu multe cuvinte grecești și, pesemne, și persienești. Ei nu au altă îndeletnicire afară de fierărie și zlătărie.*

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Cap. XVI – Despre ceilalți locuitori ai Moldovei, p. 3

B. *Istoricul Al.I. Gonța explică apariția robiei în țările române prin luptele băștinașilor cu diferite popoare, inclusiv cu tătarii, luptă în care prizonierii capturați împreună cu servitorii lor (printre care un grup masiv îl constituiau romii fierari și potcovari) erau transformați în robi.*

Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, 1998, p. 31

C. *În secolul al XIV-lea, țiganii începuseră să treacă Dunărea, în grupuri mici; pe măsură ce soseau erau reduși la robie de către domnitorii și marii proprietari din Țara Românească.*

Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident*, Ed. Humanitas, 2005

1. Precizați sursa în care este notat secolul în care țiganii/romii ajung în Țările Române.

. . . . . .

2. Menționați care sunt îndeletnicirile care îi făceau pe țiganii robi utili societății feudale românești.

. . . . . .

3. Notați modurile în care țiganii erau aduși la starea de robie.

. . . . . .

II. Citiți textele:

A. *dacă țăranul este șerb, țiganul este întru totul rob [...], statul îi vinde [pe țigani], particularii îi cumpără, iar călugării stau și ei cu mâna-ntinsă.*

E. Pons, *De la Robie la asimilare*, Ed. „AltFel" Compania, 1999, p. 16

B. *Robia a fost total diferită de celelalte forme de servitute cunoscute în epocă, de pildă **iobăgia** în Transilvania, **rumânia** în Țara Românească sau **vecinia** în Moldova, acestea din urmă legau țăranul de moșie, fără să-l facă însă pe boier stăpân absolut al țăranului: pe iobag boierul nu-l putea vinde ca pe un obiect oarecare, pe rob, da; boierul nu avea drept de viață și de moarte asupra iobagilor săi, asupra robilor săi însă, da.*

D. Grigore, *Romii în căutarea stimei de sine*, București, UNICEF, 2007, p. 19

C. *Robia și rumânia nu s-au confundat niciodată, dar nici măcar nu s-au atins. Erau două stări cu totul deosebite. Față de rob, rumânul sau vecinul era socotit ca un om liber.*

C. Giurescu, *Despre rumâni*, 1916

1. Precizați, citând sursele date, care erau denumirile pentru formele de servitute din cele trei Țări Române.
2. Notați care era diferența dintre robie și celelalte forme de servitute.
3. Citați sursa potrivit căreia „stăpânul avea asupra robului drept de viață și de moarte".

III. Citiți textele:

A. *După stăpânii lor, robii țigani erau împărțiți în robi domnești, mănăstirești și boierești, iar atât țiganii mănăstirești cât și cei boierești se numeau țigani vătrași (hotărâți la o anumită vatră) și ascultau numai de stăpânii lor, nimeni altul nedispunând în favoarea sau defavoarea lor, ei prestau orice slujbă ordonată de stăpân.*

Dionisiu Fotino, *Istoria Generală a Daciei*, traducere de G. Sion, 1859, p. 130

B. *Stăpânul robului îl punea la muncă, îl putea vinde sau schimba pe alt bun, îl putea cumpăra sau lăsa moștenire cuiva, îl putea lăsa zălog sau își putea achita o datorie cu el, îl putea întemnița, bate sau pedepsi oricum, fără a da socoteală nimănui.*

N. Grigoraș, *Robia în Moldova (De la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea)*, I, în *AIIAI AD Xenopol*, IV (1967), pp. 67-70

C. *Robul nu era considerat om, el era un obiect prețuit asemeni unui animal, vândut sau cumpărat, în funcție de dorința stăpânului, uneori folosit chiar ca obiect de distracție. „Țiganul este o persoană ce atârnă de altul cu averea și familia sa.”*

Regulamentul Organic din Țara Românească, Cap. II

1. Precizați care erau cele trei categorii de robi din cele două Principate.
2. Analizați sursele B și C și argumentați dacă robul era considerat obiect sau monedă de schimb.
3. Scrieți un eseu de 10 rânduri cu opinia voastră cu privire la starea de robie sau sclavie existentă în cele două Țări Române până la 1856.

IV. Citiți textele:

A. *Robia a avut un caracter strict economic, și anume nevoia de brațe de muncă resimțită în Țările Române în evul mediu. După cruciade, când Țările Române, prin poziția lor, participau la marele comerț, numărul redus al țăranilor și faptul că aceștia nu erau buni meșteșugari, mai ales fierari, de care acum era nevoie, i-a determinat pe stăpânii feudali să-i constrângă pe țigani să se fixeze pe domeniile lor, aceștia pierzându-și astfel libertatea.*

P.N. Panaitescu, *The Gypsies in Walachia and Moldavia. A Chapter of Economic History*, în *JGLS* (3) 15, 1941, pp. 57-72

B. *Primii romi care au ajuns în principatele române au fost liberi iar în Țările Române ei au putut să exercite meseriile pe care le aduseseră din India sau pe care le învățaseră în Imperiul Bizantin: prelucrarea metalelor, prelucrarea lemnului și divertismentul.*

Ian Hancock, *Roma Slavery*, în *The Patrin Web Journal*, https://www.oocities.org/~patrin/slavery.htm

C. *Se mai vede, apoi, că robii țigani aveau o mare importanță în complexul bunurilor unui boier, încât, pierzându-i, se considera sărăcit, iar pentru a intra în posesia lor trebuia să dea o însemnată sumă de bani sau diferite lucruri prețioase.*

George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Ed. Mihai Dascal Editor, 2002

1. Precizați, din sursele date, care au fost meseriile exercitate de romi în cele două Țări Române.
2. Menționați sursa în care este subliniată importanța muncii robilor țigani.
3. Analizați afirmațiile: „robia a avut caracter strict economic” și „apariția robiei în Țările Române se explică prin luptele băștinașilor cu diferite popoare și luarea de prizonieri”. Pentru care dintre afirmații aduce argumente sursa A?

I. Citiți textele:

A. *În anul 1788, pe teritoriul Iașilor, Domenico Sestini, arheolog, numismat, geograf, născut la Florența, deplânge starea deplorabilă în care se aflau casele locuitorilor moldoveni: „În general, satele de la câmpie sunt sărace și au un aer trist și mizer. Casele, care se pot numi mai degrabă vizuini, sunt săpate în pământ și se cheamă bordeie. De departe nu se vede decât fumul care iese din hornuri, iar când te apropii, zărești acoperișul abia înălțat de la pământ, construit din prăjini acoperite cu pământ, astfel că iarba crește deasupra. Nevoit să ocolească străzile principale, căutând o groapă sau un teren afundat pentru a nu fi văzut de trecători sau pentru a scăpa de jafuri și neplăceri, iată în ce situație este adus omul de către tiranie și opresiune”.*

Simona Vărzaru, *Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea*, București, Ed. Sport-Turism, 1984, p. 52

B. *Secretar pentru limbile apusene al domnitorului Constantin Brâncoveanu, florentinul Anton Maria Del Chiaro ne-a lăsat o descriere despre trecutul Țării Românești. Del Chiaro a observat că valahii au deprins jocurile turcești de la turcii stabiliți în Valahia, iar duminica, „ultima sară de carnaval, la ortodoxi”, boierul oferă familiei și comesenilor o distracție la sfârșitul mesei. „Aduc 3-4 țigani, rândași de bucătărie, unși cu funingine pe obraz, și stăpânul pune înaintea lor o farfurie cu făină, în care sunt băgate câteva monete; țiganii cu mâinile la spate sunt puși să scoată cu dinții monetele, și stârnesc mare veselie, privind fețele lor cu funingine și făină. Urmează și alte distracții: să prindă cu gura, alergând, un ou suspendat în aer, sau să tragă cu dinții o monetă înfiptă într-o lumânare lângă flacără, fără să o atingă. Evident că se aleg cu părul ars și buzele fripte. Se mai punea o lumânare aprinsă în mijlocul unei grămezi de făină, în care erau ascunși bani, și pe cari țiganul trebuia să-i scoată cu dinții, stingând lumânarea*

cu nările. Flacăra suflată aprindea făina şi aprindea şi părul ţiganului", arată secretarul italian.

Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli Abitanti*, Veneţia, 1718, *apud* George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România*, Bucureşti, Ed. Mihail Dascăl Editor, 2002, p. 70.

C. *Consulul britanic Wilkinson scrie la începutul secolului al XIX-lea: „Palatul domnitorului este clădirea cea mai mare din tot oraşul; de jur împrejur sunt grădini şi curţi; este mobilat într-un stil pe jumătate oriental, pe jumătatea european şi este destul de mare ca să poată găzdui, fără nicio greutate, peste o mie de inşi". Un alt martor, un emigrant englez, contele de Morilles, care călătoreşte în Moldova în 1809, împreună cu un mare senior polonez, găseşte că „locul este încântător, interiorul palatului mare şi impunător, decoraţia şi mobilierul măreţe, o adevărată locuinţă de suveran, elegantă şi modernă".*

Neagu Djuvara, *Între Orient si Occident. Ţările Române la începutul epocii modern (1800-1848)*, Bucureşti, Humanitas, 1995, p. 52

1. Pe baza surselor, identificaţi trăsăturile oraşului medieval descris, cauzate de „tiranie şi opresiune".
2. Analizând sursa B, numiţi unul din jocurile carnavalului şi notaţi de ce credeţi că erau folosite persoane/ţigani pentru jocuri periculoase, care stârneau „mare veselie".
3. Analizând sursa C, identificaţi ce parte a domeniului feudal este descrisă.
4. Menţionaţi secolele notate în sursele citate.

I. Recunoașteți următoarele personalități istorice, scrieți numele lor, apoi uniți-le prin săgeți cu definiția corespunzătoare și cu principalul eveniment din timpul lor:

. . . . . .

. . . . . .

Unirea tuturor românilor într-un singur stat

Domnul Principatelor Române Unite

Dezrobirea robilor țigani

Conducătorul Revoluției de la 1848 din Transilvania

Susținătorul dezrobirii robilor țigani

Participarea la Revoluția de la 1848

Creatorul de etnie romă al muzicii imnului *Deșteaptă-te, române!*

. . . . . .

. . . . . .

II. Scrieți evenimentul istoric care a avut loc la următoarele date istorice:

iunie 1848 . . . . . .

20 februarie 1856 . . . . . .

24 ianuarie 1859 . . . . . .

III. Notează numele domnitorilor care au aprobat cele două Legi ale dezrobirii țiganilor în cele două Țări Române:

. . . . . .

. . . . . .

IV. Care a fost cel mai mare eveniment ce a urmat Dezrobirii Țiganilor de la 1856, la care Mihail Kogălniceanu a luat parte împreună cu Alexandru Ioan Cuza?

. . . . . .

. . . . . .

I. Citiți textele din tratatele de pace:

> ***Tratatul de pace de la Saint-Germain** (1919)*
> *Austria renunță, în ce-o privește, în favoarea României la orice drepturi și titluri asupra părții din fostul ducat al Bucovinei aflată dincolo de frontierele României, așa cum vor fi fixate ulterior de către principalele Puteri aliate și asociate. Independența Austriei este alienabilă numai cu consimțământul Consiliului Societății Națiunilor. [...] Austria declară de pe acum că recunoaște și acceptă frontierele Bulgariei, Greciei, Ungariei, României, ale Statului sârbo-croato-sloven și ale Statului cehoslovac, așa cum aceste frontiere vor fi stabilite de către principalele Puteri aliate și asociate.*
>
> ***Tratatul de pace de la Trianon** (1920)*
> *Ungaria renunță, în ce o privește, în favoarea României, la orice drepturi și titluri asupra teritoriilor din fosta monarhie austro-ungară, situate dincolo de frontierele Ungariei, așa cum sunt fixate la articolul 27, Partea II (frontierele Ungariei) și recunoaște – prin prezentul Tratat sau prin orice alte tratate încheiate în vederea reglementării actualelor chestiuni – că fac parte din România.*

1. Identificați prevederile referitoare la România.

. . . . . .

2. Precizați care erau principalele Puteri aliate și asociate care au stabilit frontierele.

. . . . . .

3. Notați ce act extrem de important precedase în țară încheierea acestor tratate.

. . . . . .

II. După terminarea Primului război mondial,

1. Care au fost cauzele care au creat cadrul favorabil realizării Marii Unirii?

. . . . . .

2. Care au fost provinciile care s-au unit cu Vechiul Regat?

. . . . . .

3. Menționați sub ce dominație străină s-au aflat Transilvania, Bucovina și Basarabia:

. . . . . .

4. Prezentați cronologic momentele unirii provinciilor românești cu România:

. . . . . .

5. Care este opinia voastră despre importanța zilei de 1 Decembrie 1918 în istoria românilor?

. . . . . .

. . . . . .

III. Citiți textele:

> *În anul 1919 apar și primele manifestări politice ale romilor din România. Acestea au avut loc în Transilvania, în prima jumătate a anului 1919, romii de aici demonstrând o anumită conștiință etnică, organizându-se și exprimând deziderate proprii, cu caracter social și etnic. [...] Cea mai importantă a fost „Adunarea Națională Țigănească" de la Dumbrăveni, din 27 aprilie 1919, la care au participat 89 de delegați ai țiganilor din cinci*

județe: Târnava Mare, Târnava Mică, Sibiu, Făgăraș și Solnoc-Dobâca. [...] Documentele emise de aceste adunări urmau un anumit model: aderând la Unire, pretindeau drepturi egale și împroprietărirea. Din dorința de a convinge de bunele lor intenții, țiganii insistau nu doar pe vechimea lor în Transilvania, și implicit pe legitimitatea cererilor lor, în calitate de buni cetățeni, ci și pe apropierea lor de români. Ei se declarau sedentari, de religie ortodoxă sau greco-catolică, utili economic, aderau la Unire și își manifestau loialitatea față de familia regală și față de guvernul român.

Petre Matei, *Documente de arhivă despre adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919*, http://www.historica-cluj.ro/suplimente/SuplimentHistorica2013/23.pdf

Pentru că Declarația de Unire de la Alba Iulia decreta „deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare", precum și faptul că „fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc", și romii au considerat că se oferă acum o mare șansă minorităților naționale și astfel și-au declarat adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România. Astfel, în Declarația de la Ibașfalău (Dumbrăveni) – Sibiu, aceștia au solicitat: „Subsemnații, reprezentanți ai Țiganilor români transilvăneni ca urmașii înaintașilor noștri cari de veacuri au locuit pe pământul Ardealului și laolaltă cu celelalte popoare și îndeosebi cu națiunea Română au adus toate jertfele recevute pentru susținerea și înaintarea acestei țări și patria noastră iubită, îndemnați de dragostea noastră față de neamul românesc și față de noua noastră patrie România Mare, declarăm sărbătorește și pentru totdeauna, și totodată ne și rugăm cu supunere ca să ni se împlinească și nouă, celor oropsiți până acuma, dorințele noastre." [...] „De asemenea, ne rugăm ca de aci înainte, în toate actele oficiale românești să nu se

mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (porecla) ca batjocură țigan, ci aceasta, dacă nu se șterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă numire care se va afla de corespunzătoare.”

1. Precizați contextul în care apar primele manifestări politice ale romilor din România:

. . . . . .

2. Notați care a fost sintagma din cadrul Declarației de la Alba Iulia care a determinat naționalitățile conlocuitoare să-și exprime prin declarații adeziunea la Marea Unire:

. . . . . .

3. Menționați, citând sursa, cum își legitimau romii cererile față de noul stat creat:

. . . . . .

4. Analizând *Declarația de la Ibașfalău (Dumbrăveni) – Sibiu*, notați ce solicitare expresă au avut participanții la această adunare legată de actele oficiale:

. . . . . .

IV. Citiți textul:

În perioada interbelică, în afară de meseriile tradiționale, romii au început să practice meserii noi care să le asigure traiul de zi cu zi: lustragii, florărese, chivuțe, comercianți de produse domestice (căldări, tipsii, tăvi, tigăi, căni, talere, oale, tingiri, găleți pentru apă, cauce, vedrițe, ibrice, căldări de mămăligă), femeile practicau magia, erau cusătorese, chivuțe sau slugi, iar bărbații au fost și cizmari, ciubotari, croitori, curelari, zidari, bucătari, vânzători de ziare, negustori de haine sau fier, frizeri,

dar și măturători, gunoieri, hornari, oameni de serviciu, vânzători de vechituri, culegători de fructe de pădure și de ceară de albine, colectori și vânzători de fier vechi etc.

apud Gh. Iordache, *Ocupațiile tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1996, pp. 213-214

1. Precizați ce anume credeți că a condus la generarea sau practicarea, în perioada interbelică, a unor noi meserii de către romi:

. . . . . .

2. Puteți face o selecție ale meseriilor care se pretau mai mult la practicarea lor în în mediul urban?

. . . . . .

3. Explicați noțiunea de *perioadă interbelică*:

. . . . . .

V. Se dau următoarele date:

– *În martie 1933 a luat ființă „Asociația Generală a Țiganilor din România”, din inițiativa arhimandritului Calinic I. Popp Șerboianu.*

– *În 16 noiembrie 1933 a luat ființă „Uniunea Generală a Romilor din România”, condusă de G.A. Lazărescu-Lăzurică.*

– *La 1 mai 1934 ia naștere „Asociația Uniunea Generală a Romilor din România”, sub conducerea lui Gh. Niculescu. Aceasta s-a constituit în urma demisionării lui G.A. Lăzărescu-Lăzurică. Începând din noiembrie 1934 până în 1940 a apărut ziarul* Glasul romilor, *editat la București (14 numere).*

L. Nastasă, A. Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii Documentare. Țiganii din România (1919-1944)*

– *În lunile septembrie și octombrie 1934 a apărut la Craiova ziarul* O Rom *(2 numere). Acest ziar a patronat în același an și o colecție de carte, Biblioteca „O rom", sub conducerea lui C. Nicolaescu-Plopșor.*

– *Începând cu 24 septembrie 1932, până la 8 martie 1938 (nr. 70), „un grup de intelectuali de origine țigănească, Aurel Th. Manolescu Dolj – ziarist, Marin I. Simion – poet, N. St. Ionescu – avocat și profesorul C. Nicolaescu-Plopșor din Craiova au editat ziarul* Timpul *care a apărut periodic și era proprietatea d-lui Aurel Th. Manolescu Dolj".*

L. Nastasă, A. Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii Documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, p. 17

– *În 1936, la 5 august, a luat ființă Asociația „Redeșteptarea romilor și romițelor din România", cu sediul în București, str. Rădulescu-Tei nr. 2, având ca președinte pe Apostol Matei. Asociația avea ziarul* Gazeta Romilor.

L. Nastasă, A. Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii Documentare. Țiganii din România (1919-1944)*

1. Pe o axă a timpului, așezați în ordine cronologică datele de înființare a asociațiilor romilor din Romania, înființate în perioada interbelică:

2. Pe o axă a timpului, așezați în ordine cronologică datele de înființare a ziarelor aparținând etniei rome, apărute în perioada interbelică:

3. Din cunoştinţele avute, scrieţi de ce a fost întreruptă în 1940 apariţia ziarelor şi revistelor aparţinând etniei rome:

. . . . . .

VI. Citiţi textul:

> *Asociaţiile romilor din perioada interbelică au dat dovadă de o intensă conştiinţă culturală şi comunitară şi au încercat să introducă în programele lor deziderate de ordin social şi cultural care să răspundă nevoilor comunităţilor de romi din ţară, cum ar fi: înfiinţarea de grădiniţe pentru copii, acces la educaţie, pregătire profesională calificată, editarea unui ziar, conservarea şi cultivarea tradiţiilor, înfiinţarea de cantine populare pentru săraci, înfiinţarea unui spital, a unor cămine pentru cei fără locuinţă, crearea de organisme financiare pentru întrajutorare, asistenţă medicală şi juridică gratuită, intervenţia pe lângă autorităţi pentru sedentarizarea ţiganilor nomazi prin împroprietărire cu loturi de pământ etc.*

1. Notaţi în prima din coloanele tabelului de mai jos dezideratele de ordin cultural, iar în cealaltă, dezideratele de ordin social care se regăseau în programele asociaţiilor amintite în text:

Deziderate culturale	Deziderate sociale

fotograf Tancred Bănățeanu, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

I. Asociați datele de pe axă cu evenimentele notate ulterior:

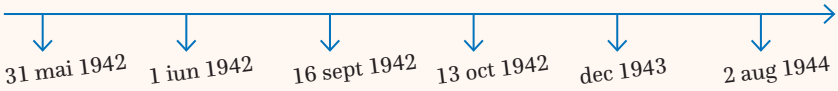

– Ministerul Afacerilor Interne a cerut Inspectoratului General al Jandarmeriei efectuarea unui recensământ privind comunitățile de romi.
– A început deportarea romilor nomazi.
– Consiliul de Miniștri a luat decizia renunțării la noi deportări de evrei și romi pentru primăvara anului 1943.
– Constantin I.C. Brătianu adresează o scrisoare mareșalului Ion Antonescu, în care critică în termeni duri deportarea.
– S-a dat ordinul de lichidare pentru aproape 3.000 de bărbați, femei și copii romi care au fost exterminați în camerele de gazare de la Auschwitz-Birkenau.
– Au avut loc ultimele deportări.

II. Definiți:
– Holocaust,
– Deportare,
– Lagăr,
– Exterminare,
– Capitulare.

III. Citiți textul:

Situația romilor deportați în județul Oceacov la finele lunii noiembrie și începutul lunii decembrie 1942:
„Pe timpul cât au stat în cazărmile de la Alexandrudar, țiganii au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentați insuficient. Li se dădeau 400 g de pâine pentru cei capabili a munci și câte 200 g pentru bătrâni și copii. Li se mai dădea puțini cartofi și foarte rar pește sărat și acestea în cantități extrem de mici. Din cauza proastei

alimentări, unii țigani – aceasta o formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau [...] câte 10-15 țigani. Erau plini de paraziți. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria și îmbrăcămintea le lipsește de asemenea completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s-a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei și nici n-au putut să-și spele singura cămașă ce o au. Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 țigani. Au fost găsite cadavre de țigani pe șoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceștia au murit de foame și frig [...] mortalitatea țiganilor nu văd să scadă dar va crește pe zi ce gerul va crește și el."

1. Notați sursa documentului de mai sus.

. . . . . .

2. Care au fost cauzele celor mai multe decese ale romilor?

. . . . . .

3. Cum se numea Șoseaua pe care erau găsite cadavre de „țigani"?

. . . . . .

I. Menționați cum era împărțită lumea de către naziști:

a) . . . . . .

b) . . . . . .

c) . . . . . .

II. Definiți termenii „holocaust” și „deportare”:

. . . . . .

. . . . . .

III. Descrieți pe scurt ce s-a întâmplat la Iași între 27 și 29 iunie 1941 cu evreii:

. . . . . .

IV. Descrieți pe scurt ce s-a întâmplat în iunie 1940 cu romii din România:

. . . . . .

. . . . . .

V. Notați simbolul pe care erau obligați să-l poarte evreii pe haine:

. . . . . .

. . . . . .

VI. Precizați în ce zone au fost deportați romii; precizați în ce zone au fost deportați evreii:

. . . . . .

. . . . . .

VII. Notați numele orașului din Polonia în care a fost cel mai mare lagăr nazist:

. . . . . .

VIII. Descrieți succint ce s-a întâmplat în iunie 1942 cu populația de etnie romă și cu cea evreiască:

. . . . . .

. . . . . .

IX. Din cunoștințele avute, scrieți ce s-a întâmplat cu evreii care au ajuns în lagărele de concentrare:

. . . . . .

. . . . . .

X. Ce s-a întâmplat cu romii care au ajuns în lagăre?

. . . . . .

. . . . . .

XI. Citiți textul:

Între 45.000 și 60.000 de evrei au fost omorâți în Basarabia și Bucovina de către trupele germane și române în 1941. Între 105.000 și 120.000 de evrei români deportați au murit ca rezultat al expulzărilor în Transnistria. În regiunea Transnistriei, între 115.000 și 180.000 de evrei locali au fost lichidați (în special la Odessa și în districtele Golta și Berezovca). Cel puțin 15.000 de evrei din Regat au fost uciși în Pogromul de la Iași și ca urmare a altor măsuri antievreiești. Aproximativ 132.000 de evrei au fost deportați la Auschwitz, în perioada mai-iunie 1944, din nordul Transilvaniei, stăpânit de Ungaria.

Au murit, de asemenea, o mare parte dintre romii deportați. Din cei 25.000 de romi (jumătate dintre ei copii) trimiși în Transnistria, aproximativ 11.000 au pierit. Comunități rome nomade vechi de secole au dispărut pentru totdeauna.

Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, Iași, Ed. Polirom, 2004, p. 388

1. Câți romi au murit deportați?

. . . . . .

2. Câți evrei au murit în Pogromul de la Iași?

. . . . . .

I. Precizați cauzele care au determinat izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial:

. . . . . .

II. Definiți noțiunea istorică de:
– regim politic totalitar,
– război fulger,
– capitulare necondiționată,
– ultimatum.

III. Precizați trăsăturile regimului nazist:

. . . . . .

IV. Explicați cauzele care au dus la adoptarea legilor antisemite:

. . . . . .

V. Notați semnificația termenilor:
– Holocaust,
– lagăr de exterminare,
– ghetou.

VI. Citiți textul:

> *În dimineața zilei de 29 iunie 1941, convoaie de evrei din diferite cartiere ale Iașiului au fost dirijate spre Chestura de Poliție, unde la ora 15 a început masacrul în timpul căruia evreii au fost jefuiți, bătuți și uciși. Supraviețuitorii masacrului au fost duși la gară pentru a fi evacuați, în conformitate cu ordinele date de Ion Antonescu. Evreii au fost înghesuiți în vagoane de marfă, utilizate pentru transportul de carbid, cărora li s-au*

astupat ferestrele, atmosfera dinăuntru devenind astfel sufocantă. Acestea sunt condițiile în care au fost puse în mișcare două trenuri, supranumite „Trenurile Morții". În primul tren, care urma să plece în direcția Călărași au fost băgați 5.000 de evrei, din care au supraviețuit 1011, în timp ce dintr-un număr de 2.700 de evrei îmbarcați în trenul cu direcția Podu Iloaiei au supraviețuit doar 700. Principalele cauze ale deceselor au fost asfixierea și deshidratarea. În timpul masacrului de la Chestura din Iași și în trenurile morții se estimează că au murit peste 13.000 de evrei.

https://www.inshr-ew.ro/holocaustul-in-romania/

1. Descrieți regimul la care au fost supuși supraviețuitorii masacrului (Pogromului de la Iași din 28 iunie 1941).
2. Din cunoștințele avute, care au fost cauzele care au condus la acest tratament aplicat evreilor.

VII. Citiți textul:

Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 țigani. Au fost găsite cadavre de țigani pe șoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceștia au murit de foame și frig. [...] Dar dacă nu li se va da și lemne sau alt combustibil, țiganii vor fi în stare să facă din case ceea ce au făcut din cazărmi, niște locuințe nelocuibile. Și frigul o să[-]i ducă și la aceasta, fără să se gândească că răul și-l agravează, și că pericolul de a muri de frig este mai mare. De asemenea, dacă nu li se va da o alimentație omenească, asistență medicală și medicamente, precum și îmbrăcăminte la unii, mortalitatea țiganilor nu [o] să scadă, dar va crește pe zi ce gerul va crește și el.

Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria. Culegere întocmită, cu Studiu Introductiv de Viorel Achim, București, Ed. Enciclopedică, 2004, vol. 2, doc. 249, pp. 27-28

Au murit, de asemenea, o mare parte dintre romii deportați. Din cei 25.000 de romi (jumătate dintre ei copii) trimiși în Transnistria, aproximativ 11.000 au pierit. Comunități rome nomade vechi de secole au dispărut pentru totdeauna.

Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, Iași, Ed. Polirom, 2004, p. 388

1. Din cunoștințele avute și din sursa dată, precizați unde au fost deportați romii din România.

. . . . . .

2. Notați cauzele care au dus la moartea unui număr mare de romi.

. . . . . .

3. Care sunt definițiile acceptate pentru „deportare” și „holocaust”.

. . . . . .

Definiții:

Vertical (A-B):
Războiul de . . . . . care a avut loc între anii 1877-1878.

Orizontal:
1. În 1847 domnitorul Gheorghe . . . . . a acceptat dezrobirea țiganilor/romilor mănăstirești în Țara Românească;
2. Alianța alături de care Romania a intrat în Primul Război Mondial în anul 1916;
3. Documentul programatic din anul 1848 din Moldova a fost redactat de către revoluționarii grupați în . . . . . Națională;
4. La 24 ianuarie 1859 a avut loc Mica . . . . . .
5. Documentul redactat în 1848 în Moldova în care s-a regăsit și dezrobirea țiganilor s-a intitulat „Petițiunea . . . . . ”;
6. Potrivit Constituției din 1866, România devenea o monarhie constituțională, iar succesiunea la tron se realiza pe cale . . . . . ;
7. Domnitor de etnie romă care a condus Moldova în perioada aprilie-decembrie 1595;
8. Parte a Țării Românești intrată în componența Imperiului Otoman în timpul lui Mircea cel Bătrân și care a revenit în componența României prin tratatul de la Berlin (1878);
9. Redută a armatei Imperiului Otoman care capitulează la 28 noiembrie 1877;
10. Lege fundamentală a României adoptată la 1/13 iulie 1866;
11. La Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august 1914, România și-a declarat . . . . . în Primul Război Mondial;
12. Prima provincie unită cu România în 1918 a fost . . . . . ;

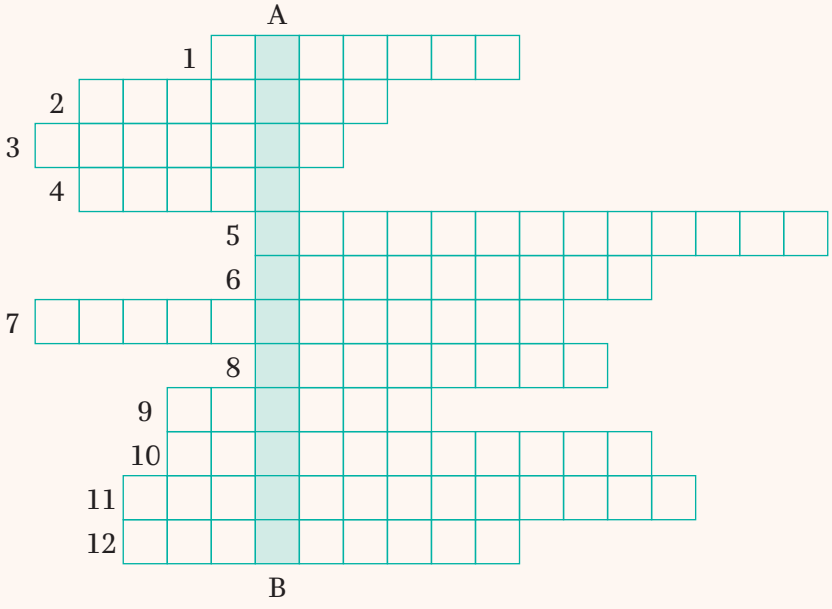
A
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
B

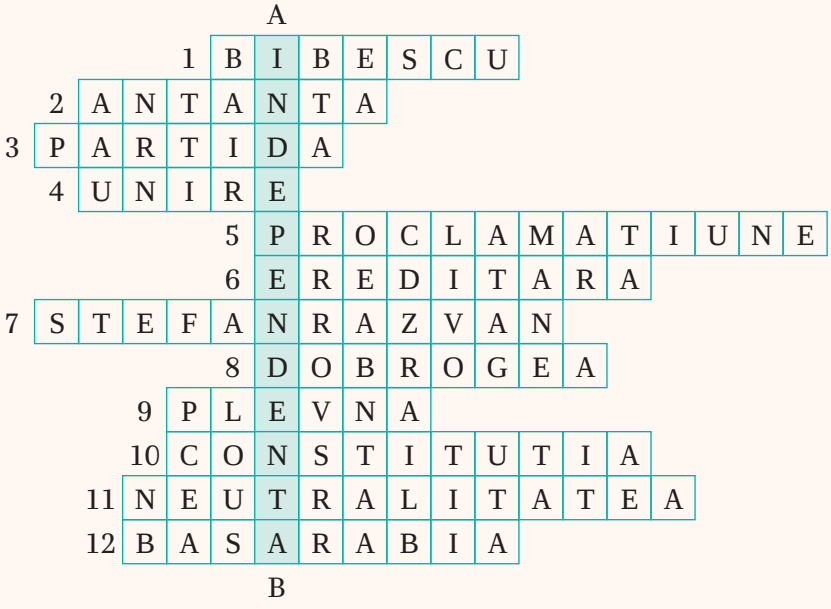
A
1 B I B E S C U
2 A N T A N T A
3 P A R T I D A
4 U N I R E
5 P R O C L A M A T I U N E
6 E R E D I T A R A
7 S T E F A N R A Z V A N
8 D O B R O G E A
9 P L E V N A
10 C O N S T I T U T I A
11 N E U T R A L I T A T E A
12 B A S A R A B I A
B

agenția ÎMPREUNĂ

EVZ STIFTUNG
ERINNERUNG
VERANTWORTUNG
ZUKUNFT